

VÅR REFERANSE

DERES REFERANSE

DATO

21.02.2022

Tilsynsrapport - vedtak

Finanstilsynet har gjennomført tilsyn med [REDAKTERT] Tilsynet en del av et tematilsyn rettet mot revisjon av betalingsforetak gjennomført i januar 2021. Finanstilsynet vurderte revisjonen av [REDAKTERT] betalingsforetak der revisjonsselskapet var valgt revisor. Det ble avdekket grove pliktbrudd i den generelle revisjonsutførelsen, men også i oppfølgingen av sektorlovgivningen betalingsforetakene er underlagt.

[REDAKTERT] ("revisor") var utpekt som oppdragsansvarlig revisor for de oppdragene som ble kontrollert som en del av tematilsynet. Finanstilsynet varslet oppdragsansvarlig revisor om nærmere kontroll og oppfølging av hans revisjonsutførelsen i brev til revisor 26. april 2021. Som ledd i denne kontrollen ba Finanstilsynet om dokumentasjon knyttet til ytterligere [REDAKTERT] revisjonsoppdrag som revisor er oppdragsansvarlig for. Dette var oppdrag for andre typer revisjonsklienter enn betalingsforetak. Heller ikke i disse oppdragene var revisjonen gjennomført i samsvar med revisorloven.

Finanstilsynets kontroll avdekket at revisor også var ansvarlig for brudd på hvitvaskingsloven.

Finanstilsynet mente at de lovbruddene som ble avdekket, skulle føre til tilbakekall av revisors godkjenning som statsautorisert revisor. Slik vedtak ble derfor varslet i brev 20. september 2021. Revisor er gitt adgang til å kommentere både det faktum Finanstilsynet la til grunn og Finanstilsynets vurderinger. Revisors tilbakemelding er mottatt i brev 18. oktober 2021.

Finanstilsynet har vurdert anførselene fra revisor og har justert faktum og vurderinger der Finanstilsynet mener det har vært korrekt å gjøre dette. Justeringene endrer ikke konklusjonen om at vilkårene for å tilbakekalle godkjenningen som revisor fortsatt er oppfylt, og at slikt vedtak skal fattes.

1. Rettslig grunnlag

Finanstilsynets kontroll omfattet revisjon av årsregnskap for 2019. Fordi ny revisorlov trådte i kraft 1. januar 2021 er det vist til den tidligere revisorlov (av 1999) i omtalen av de enkelte pliktbruddene.

Vedtaket er fattet med hjemmel i gjeldende revisorlov § 14-1. Selv om utformingen av tilbakekallsbestemmelsen har fått en noe annen utforming enn den tidligere loven, er det innholdsmessig en videreføring av tidligere lov.

Hjemmel for tilbakekall av godkjenning er revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a, som lyder:

"Finanstilsynet kan kalle tilbake godkjenningen hvis en statsautorisert revisor må anses uskikket fordi vedkommende

a) har overtrådt revisors plikter etter gjeldende lovkrav og overtredelsen er grov eller flere overtredelser til sammen er grove"

1.1 Om overtredelse av revisors plikter

Et vilkår for tilbakekall etter revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a, er at det foreligger overtredelser av revisors lovfastsatte plikter. Dette omfatter ikke bare overtredelser av revisorlovgivningen, herunder god revisjonsskikk. Også pliktbrudd etter annen lovgivning vil kunne danne grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor. Dette er en videreføring av tidligere revisorlov og fremhevet i NOU 2017:15, jf. kommentaren til § 14-1. I nevnte lovutredning trekkes brudd på revisjonsforordningen, tilsynsloven og hvitvaskingsloven frem som eksempler på aktuell lovgivning.

Også lovbrudd som ikke er straffesanksjonert vil kunne danne grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenningen som revisor.

1.2 Om "grove" overtredelser av revisors plikter

Finanstilsynet har konkret vurdert hvilke av de avdekkede lovbruddene som må anses som "grove", jf. omtalen av de enkelte pliktbruddene. I vurderingene er det tatt utgangspunkt i forarbeidene til den tidligere revisorloven, jf. Ot. prp. nr. 75 (1997-98) om lov om revisjon og revisorer side 111-112, hvor det står:

"Det må kreves en kvalifisert overtredelse av revisors plikter for at overtredelsen skal anses som grov. Det må foretas en konkret vurdering hvor bl.a. arten og betydningen av den overtrådte plikt og revisors subjektive forhold må spille inn. Departementet legger for øvrig til grunn at momenter som etter gjeldende rett er relevante ved skillet mellom simpel og grov uaktsomhet, vil kunne være relevante momenter ved vurderingen av overtredelsens grovhet."

Det fremgår av forarbeidene til den nye revisorloven, Prop. 37 LS (2019-2020) punkt 21.1.5 at lovendringen ikke innebærer noen endring på dette punktet.

1.3 Flere overtredelser som til sammen er grove

Det følger av revisorloven at flere overtredelser til sammen kan anses som grovt pliktbrudd. At flere overtredelser kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall, selv om ikke den enkelte overtredelsen kan anses som grov, er en videreføring av praksis knyttet til den tidligere loven, se uttalelser i NOU 2017:15 i kommentaren til § 14-1 og i Prop. 37 LS (2019-2020) i punkt 21.1.5.

At bestemmelsen innholdsmessig er en videreføring av den tidligere bestemmelsens praksis, tilsier at det ikke er krav om at det må være den samme bestemmelsen som er overtrådt flere ganger for at forholdet til sammen skal kunne anses som grovt, og det er heller ikke nødvendig at den vedtaket retter seg mot skal ha vært gjort oppmerksom på pliktbruddet tidligere.

Dette følger Ot.prp. nr. 75 (1997-98) side 112-113, hvor det uttales:

"Departementet er enig i at gjentatte overtredelser av revisors plikter etter omstendighetene bør kunne medføre tilbakekall, selv om den enkelte ikke kan karakteriseres som grov. Det bør etter departementets syn ikke være avgjørende om revisor tidligere er gjort oppmerksom på overtredelsen, f. eks i form av merknad fra Kredittilsynet [Finanstilsynet]."

Ovennevnte forståelse er lagt til grunn i praksis både av Finanstilsynet og av Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker, og av domstolene, jf. Borgarting lagmannsretts dom 29. oktober 2014 (LB-2013-169851), side 8:

"Lagmannsretten legger videre som nemnda og tingretten til grunn at det i ordet gjentatte ikke ligger at samme overtredelse må ha vært gjentatt flere ganger. Det er således ikke noe krav om at regnskapsføreren tidligere er gjort oppmerksom på overtredelsen av tilsynsorganet."

2. Nærmere om gjennomføring av tilsynet

Finanstilsynet har vurdert revisjonen av [redacted] foretak og en akseptvurdering.

Tilsynet dekket ikke oppfyllelse av plikter som påhviler selskapet. På tidspunktet for tilsynet var revisor både daglig leder, styreleder i selskapet og oppdragsansvarlig for alle selskapets revisjonsoppdrag. De pliktbruddene Finanstilsynet avdekket indikerer at revisjonsselskapets risikostyring og internkontroll knyttet til revisjonskvalitet var mangelfull. Også revisors tilsvarende, der revisor erkjenner manglende etterlevelse av interne retningslinjer og rutiner støtter opp under at revisor har sviktet i de nevnte rollene. Selv om manglende ivaretagelse av selskapets ansvar og plikter er av betydning for revisors personlige godkjenning, ble ikke dette forholdet tatt med varselsbrevet. Svikt i disse rollene inngår derfor heller ikke i begrunnelsen for vedtaket.

I tilsvaret har revisor anført at Finanstilsynets kontroll er mer detaljert og fokusert på formalia enn kontrollene fra revisorforeningen og eksterne sykliske kontroller. Finanstilsynet legger til grunn at sistnevnte er de kontrollene revisjonsforetakene selv gjennomfører som ledd i overvåkingen i henhold til ISQC 1 nr. 48 bokstav a). Som en kommentar til denne anførselen vises det til at Finanstilsynets kontroller skjer etter tilsynsloven. Dette innebærer normalt at det benyttes mer ressurser enn det revisorforeningen gjør i sine kvalitetskontroller og det som er situasjonen for de sykliske kontrollene. At ikke de samme pliktbruddene avdekkes i kontroller utført av andre enn Finanstilsynet, er uten betydning for spørsmålet om det foreligger pliktbrudd og grovheten av disse.

3. Finanstilsynets kontroll av revisjonsoppdrag

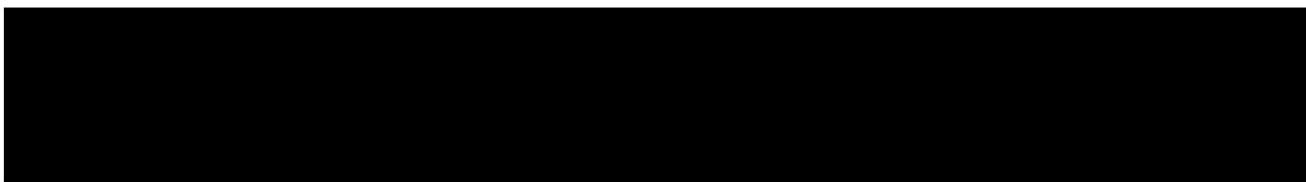
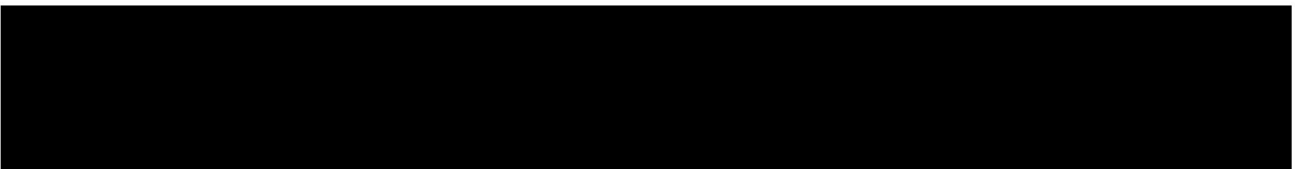

Finanstilsynet har vurdert revisors arbeid knyttet til følgende [redacted] foretak/oppdrag. Oppdragene [redacted] gjelder betalingsforetak som tilbyr pengeoverføringstjenester til utlandet, foretaket i oppdrag [redacted] driver restaurantvirksomhet, oppdrag [redacted] gjelder et advokatselskap og foretaket i oppdrag [redacted] driver i byggebransjen.

3.1 Feil og mangler i revisjonsutførelsen som gjelder flere oppdrag

3.1.1 Tidspunkt for revisjonens utførelse og ivaretagelse av oppdragsansvaret

Hva dokumentasjonen viser:

Datering av revisjonsberetningen:

Basert på ovennevnte faktum viser revisjonsdokumentasjonen at datering av flere av revisjonshandlingene er gjennomført *etter* datoen på revisjonsberetningene. Dette gjelder både datoer påført manuelt i arbeidspapirer og datoene i det elektroniske revisjonsverktøyet hvor

utførelse av medarbeider og gjennomgang av oppdragsansvarlig revisor er dokumentert. Også enkelte innhentede rapporter som inngår i revisjonsdokumentasjonen som revisjonsbevis, er datert etter dato for revisjonsberetningen.

I møte med revisor, opplyste revisor at revisjonsberetningen er avgitt på den datoen som står på revisjonsberetningene, og at revisjonsbevisene er innhentet og vurdert før dette tidspunkt. Revisors forklaring var at deler av det dokumenterte arbeidet har en senere dato enn revisjonsberetningene, skyldes at revisor har "benytter seg av 60-dagers fristen". Finanstilsynet la til grunn at henvisningen til 60 dagers fristen gjelder fristen for sammenstilling av oppdragsarkivet, jf. ISA 230 punkt 14-16, jf. punkt A21. Det forelå ingen holdepunkter for å legge til grunn at revisjonsbevisene faktisk forelå før den datoen revisjonsberetningene viser. Finanstilsynet la til grunn revisjonsbevisene var innhentet i ettertid og at det forelå brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 17. Revisors feilaktige oppfatning av hva ISA 230 åpner for, ble derfor ikke kommentert av Finanstilsynet.

I tilsvar til varselet anfører revisor at opplysningene som ble gitt til Finanstilsynet i møtet var feil. Situasjonen er at revisjonsberetningene bevisst ble datert med samme dato som mottatt regnskap, selv om datoen ligger forut for ferdigstilling av revisjonen. Dersom dette legges til grunn, har revisor brutt på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 700 punkt 48 om dato for revisjonsberetning.

Uansett hvilket faktum som legges til grunn foreligger det brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd. Finanstilsynet mener at revisors pliktbrudd i hvert oppdrag er grovt, og uansett at de til sammen utgjør et grovt pliktbrudd.

Ivaretagelse av oppdragsansvaret

Oppdragsansvarlig revisor har ansvar for at revisjonen skjer i samsvar med revisorloven. Det gjelder også om det benyttes medarbeidere, slik situasjonen var i de kontrollerte oppdragene. For å sikre at oppdragsansvarlig revisor ivaretar sitt ansvar på en forsvarlig måte er det et lovkrav at oppdragsansvarlig revisor skal være løpende involvert i revisjonen, jf. revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 15 bokstav a. Se også tilhørende veiledningspunkter A13-A15, A18 og A19. I A18 er det særskilt angitt at oppdragsansvarlig revisor skal dokumentere omfanget og tidspunktet for sin gjennomgåelse.

Revisjonsdokumentasjonen viser ikke at revisor har vært løpende involvert i revisjonen i samsvar med ovennevnte krav. De pliktbruddene som er avdekket underbygger at den nødvendige kvalitetssikringen ikke har skjedd.

Manglende ivaretagelse av oppdragsansvaret, inkludert kvalitetssikring, er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 15 for de nevnte revisjonsoppdragene. Dette gjelder uavhengig av om revisjonsberetningen er tilbakedatert eller ikke. Finanstilsynet mener at revisors pliktbrudd i hvert av oppdragene er grovt, og uansett at de til sammen utgjør et grovt pliktbrudd.

3.1.2 Revisjonsbevis

ISA 500 punkt 6 oppstiller krav om tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis. ISA 500 punkt 5 inneholder definisjonen av revisjonsbevis (se bokstav c), hva som er tilstrekkelige revisjonsbevis (se bokstav f) og hva som er hensiktsmessige revisjonsbevis (se bokstav b). Revisor må vurdere

relevansen og påliteligheten av informasjon som brukes som revisjonsbevis i henhold til ISA 500 punkt 7. Ved informasjon generert av enheten skal revisor i tillegg innhente revisjonsbevis om informasjonens nøyaktighet og fullstendighet, jf. ISA 500 punkt 8. Revisjonshandlinger for å innhente revisjonsbevis kan omfatte inspeksjon, observasjon, bekreftelser, etterregning, gjentakelse og analytiske handlinger i tillegg til forespørsler. De ulike revisjonshandlingene vil ofte kombineres. Revisor skal akkumulere feilinformasjon identifisert under revisjonen, jf. ISA 450 punkt 5. På bakgrunn av utført revisjonsarbeid skal revisor fastslå om det foreligger mangler i intern kontroll, jf. ISA 265 punkt 7. Både ISA 500 punkt 6 og definisjonen av revisjonsbevis i punkt 5 bokstav c) forutsetter at revisjonsbeviset inkluderer bevis innhentet fra en ekstern informasjonskilde. Uttalelser fra ledelsen er alene ikke tilstrekkelig revisjonsbevis.

Finanstilsynet fant flere eksempler på at rapporter fra regnskapssystem eller dokumentasjon på foretatte avstemninger alene er lagt til grunn som revisjonsbevis, uten at det er utført revisjonshandlinger som verifiserer innhold i rapporter og kontroll av avstemninger mot underlag. Det vises til punkt 3.2.6 og 3.3.5 for nærmere beskrivelser.

Finanstilsynet mener at revisor har avgitt revisjonsberetninger og attestasjoner uten å ha tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for vesentlige poster i regnskapet i samtlige oppdrag der revisjonsutførelsen ble kontrollert. Forholdet utgjør alvorlig pliktbrudd, jf. revisorloven 5-2 annet ledd og ISA 500 punkt 6. Bruddet er grovt.

Særlig om test av kontroller

Som en del av revisors forståelse av prosess og rutiner, må revisor identifisere foretakets interne kontroller. Dersom revisor skal bygge på disse i revisjonen, må revisor teste at kontrollene fungerer som forutsatt. I revisjonen av foretak [REDAKERT] har revisor identifisert kontroller som revisor mener kan redusere behovet for substanshandlinger i den grad de testes og er effektive. Der hvor revisor har testet om kontrollene er effektive, er dette mangelfullt dokumentert. Det vises til punkt 3.1.4 om dokumentasjon.

Flere av de interne kontrollene revisor har identifisert er på et så overordnet nivå at behovet for substanshandlinger ikke reduseres. Eksempler på dette er

- Bankavstemning
- Ekstern regnskapsfører (bokføring, alminnelige bokføringskontroller)
- Generelle avstemninger
- Regnskapsføreres gjennomgang av kostnader før bokføring

Finanstilsynet mener ikke at kontrollene er irrelevante og at en beskrivelse av disse ikke skal inngå i revisjonsdokumentasjonen. Det at oppgavene utføres, må revisor kartlegge som en del av sin forståelse av prosess og rutiner. En slik kartlegging erstatter derimot behovet for å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. Revisor har ikke dokumentert en vurdering av hvordan de nevnte kontrollenes effektivitet kan gi revisjonsbevis. Det vises også til omtale i punkt 3.3.3, 3.3.4 og 3.4.4.

3.1.3 Revisors identifisering og oppfølging av feil og mangler hos den revisjonspliktige

ISA 450 krever at revisor skal akkumulere feilinformasjon under revisjonen, bortsett fra feilinformasjon som er klart ubetydelig. Videre skal revisor fastslå om revisjonsstrategien og revisjonsplanen må revurderes dersom feilene tyder på at det kan eksistere annen feilinformasjon eller dersom summen av feilinformasjon nærmer seg vesentlighetsgrensen. Feilinformasjon er ikke

nødvendigvis et isolert tilfelle. Bevis på at annen feilinformasjon kan eksistere, omfatter for eksempel situasjoner hvor revisor identifiserer at feilinformasjon skyldes svikt i den interne kontrollen.

I revisjonsberetningen bekrefter revisor at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger. Revisor skal ha tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet.

Mangler knyttet til blant annet registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger og mangler ved organisering av og kontrollen med formuesforvaltningen, for eksempel internkontrollsvakheter, skal kommuniseres skriftlig i nummerert brev til selskapets ledelse og styre, jf. revisorloven (1999) § 5-4. Ved ikke å følge opp i nummerert brev og eventuelt fratre, har ikke revisor bidratt til å hindre at foretak kan drive i strid med lovfastsatte plikter.

Revisors oppfølging av beløpsmessige feil

I tillegg til å fastsette en vesentlighetsgrense for feilinformasjon i årsregnskapet, skal revisor fastsette en grense for ubetydelige feil (loggegrense). Revisor har fastsatt en "loggegrense" for avdekkede feil i alle revisjonsoppdragene. Feil over denne grensen skal akkumuleres i henhold til ISA 450 punkt 5. Feil under "loggegrensen" anses som klart ubetydelig. Revisor har avdekket flere feil over "loggegrensen" i revisjonen av foretakene. Ikke i noen tilfeller ble de avdekkede feilene akkumulert.

Avdekkede feil som enkeltvis overstiger vesentlighetsgrensen ble korrigert i foretakenes årsregnskap, men revisor har ikke vurdert årsaken til feilene, herunder om de skyldes svakheter i intern kontroll, og hvilken betydning slike svakheter i så fall skulle ha for rapportering i nummerert brev eller for revisjonsberetningen. Det vises til punkt 3.2.5, 3.2.6 og 3.4.4 for nærmere beskrivelser.

Revisors oppfølging av øvrige feil og mangler hos den revisjonspliktige

Det er flere tilfeller av manglende overholdelse av regelverk hos de reviderte foretakene som revisor var eller burde vært oppmerksom på. Dette gjelder særlig manglende overholdelse av bokføringsregelverket, men også brudd på kapitalkrav. Det vises blant annet til punkt 3.2.4, 3.2.7, 3.3.3 og 3.4.2 hvor dette er nærmere beskrevet.

██████████ foretakene der Finanstilsynet har vurdert revisjonen, hadde ikke ledelsen fremlagt oppdaterte regnskapstall ved dato for avleggelse av årsregnskap. Ikke i noen tilfeller har revisor fanget opp at forholdet er brudd på bokføringslovens regler om ajourhold, jf. bokføringsloven § 7 fjerde ledd. Revisor har følgelig heller ikke skrevet nummerert brev og stilt krav om at foretaket skal iverksette tiltak for å rette på forholdet.

For foretakene som har avlagt årsregnskapet etter lovens frist ██████████ har ikke revisor fanget opp at forholdet er brudd på regnskapsloven § 3-1 tredje ledd om at årsregnskapet skal fastsettes senest seks måneder etter regnskapsårets slutt. Revisor har følgelig heller ikke skrevet nummerert brev og stilt krav om at foretaket skal iverksette tiltak for å rette på forholdet. Ett av foretakene var også i brudd med kravet året før. Revisor har ikke avgitt negativ beretning i henhold til revisorloven (1999) § 5-6 første ledd.

I tilfellene der revisor var oppmerksom på brudd på bokføringsloven, ble ikke forholdene kommunisert skriftlig til kundene. Det er heller ikke dokumentert hvordan forholdene ble fulgt opp. Det vises til punkt 3.4.2.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet konklusjon er at revisors oppfølging av de avdekkede feil og mangler har vært mangelfull. Konsekvensene av manglende oppfølging, for eksempel ved nummererte brev, er at virksomheten ikke iverksetter tilstrekkelige tiltak for å avhjelpe forholdet. Dette fører til at bruddene videreføres. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-1 første ledd første punktum, andre ledd og § 5-2 første ledd og fjerde ledd.

3.1.4 Dokumentasjon

Det følger av revisorloven (1999) § 5-3 første ledd at revisor skal kunne dokumentere hvordan revisjonen er gjennomført og resultatet av revisjonen på en måte som er tilstrekkelig til å kunne underbygge og etterprøve revisors konklusjoner. Dokumentasjonskravet utfylles av § 5-2 annet ledd og ISA 230. Standarden oppstiller flere krav til dokumentasjonen, både til form, innhold og omfang. Også tidspunktet for gjennomførte revisjonshandlinger skal fremkomme av dokumentasjonen. Veiledning og utfyllende forklaringer til dette følger av punkt A2. Det fremkommer blant annet at dokumentasjonen skal vise betydningen av de innhentede revisjonsbevis. Dersom konklusjonen eller konklusjonsgrunnlaget ikke kan fastslås ut fra arbeidet som er utført eller ut fra revisjonsbeviset som er innhentet, skal dette forklares. Både Finanstilsynet og andre skal kunne kontrollere at revisjonsoppdrag er utført i samsvar med revisorloven og revisjonsstandardene. Dokumentasjonskravet bidrar også til å gi oppdragsansvarlig revisor en god oversikt over utførte revisjonshandlinger og vil slik også bidra til å sikre revisjonskvalitet.

Revisjonsdokumentasjonen er mangelfull for alle de [REDAKTERT] oppdragene som er kontrollert av Finanstilsynet. Dateringen av revisjonshandlingene som er dokumentert, er dessuten egnet til å svekke tilliten til om flere av disse reelt er utført og i alle fall når de ble utført. Disse forholdene er nærmere beskrevet under revisjonsutførelsen til de enkelte oppdragene. Her trekkes likevel frem følgende:

For revisjonen av foretak [REDAKTERT] er det korreksjoner mellom den reviderte saldobalansen og det avlagte årsregnskapet. Revisor har ikke dokumentert å ha vurdert om korreksjonene samsvarer med de feilene som ble avdekket. Det mangler derfor sporbarhet mellom utført revisjon og avlagte årsregnskaper. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 330 punkt 20.

For oppdrag [REDAKTERT] har revisor anført at han har tilgang til regnskapsmateriale gjennom klientens regnskapssystem som er skybasert, og at han derfor kan ta ut relevant dokumentasjon på forespørsel. Til dette bemerker Finanstilsynet at en slik tilgang ikke erstatter revisors plikt til å dokumentere sine revisjonshandlinger i revisjonsfilen.

Det foreligger brudd på revisors plikter etter revisorloven (1999) §§ 5-3 første ledd og 5-2 annet ledd, jf. ISA 230 punkt 8 – 10. Dokumentasjon er en viktig del av revisjonsutførelsen og nødvendig for at Finanstilsynet og andre skal kunne etterprøve revisors arbeid. Finanstilsynet mener at revisors dokumentasjonsmangler i hvert oppdrag er grovt, og uansett at bruddene på dokumentasjonsplikten til sammen utgjør et grovt pliktbrudd.

3.2 Finanstilsynets vurdering av revisjonen av foretak [REDACTED] (betalingsforetak)

Foretak [REDACTED] hadde i kalenderåret 2019 begrenset konsesjon som betalingsforetak, mens foretak [REDACTED] hadde konsesjon som betalingsforetak. Alle foretakene driver, eller har drevet, med pengeoverføringer til utlandet, ofte omtalt som "hawala-virksomhet". Dette systemet gjør det mulig å overføre penger til mottakere i land med svakt utviklede banksystemer. Betalingsforetakene er rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven og driver virksomhet med betydelig/ høy risiko for å bli benyttet som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering.

For betalingsforetak med begrenset tillatelse kan samlet transaksjonsbeløp gjennom virksomheten ikke overstige 5 millioner kroner i måneden. Betalingsforetakene mottar en prosentandel av transaksjonsvolumet i provisjon. Betalingsforetakene er knyttet til én eller flere finansforetak eller andre samarbeidspartnere i utlandet, som igjen sørger for overføring av midlene til et betalingsforetak i mottakerlandet. Det er betalingsforetaket i mottakerlandet som utbetaler pengene til endelig mottaker.

3.2.1 Oppdragsaksept:

Revisorloven (1999) § 7-2 inneholder regler om ny revisors plikter når et oppdrag aksepteres. Bestemmelsen utfylles av revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. blant annet ISA 210 og ISA 220 punkt 12. Formålet med bestemmelsene er at revisor gjøre tilstrekkelige vurderinger av både forhold hos klienten og egne forhold før oppdraget aksepteres. Det er viktig at revisor gjør tilstrekkelige vurderinger før oppdragsaksept særlig der hvor tidligere revisor har fratrudd eller fraråder ny revisor å påta seg oppdraget. En forsvarlig akseptvurdering er også viktig for å forhindre at virksomheter drives i strid med lovkrav som de er underlagt.

[REDACTED] Finanstilsynet har vurdert akseptvurderingen for alle [REDACTED] oppdragene. For foretak [REDACTED] er også revisjonen av inngående balanse vurdert.

Revisor har benyttet en sjekklister ved akseptvurderingene. Punktene i sjekklisten er i all hovedsak kvittert ut ved å fylle ut "ok". For eksempel er det kun notert "ok" på punkter som revisors "kompetanse" og "kapasitet", "forhold om foretakets virksomhet", "bransje", "ledelsens integritet" og "drift". Sjekklisterne viser i svært liten grad hvilke handlinger og vurderinger revisor har gjort eller hva slags dokumentasjon revisor har innhentet for å svare ut sjekklisten. For oppdrag [REDACTED] er den utfylte sjekklisten datert to dager etter at revisor ble registrert som revisor i Brønnøysundregisteret, noe som underbygger at de nødvendige vurderingene ikke er gjort før akseptvurdering.

I tilsvaret gir revisor uttrykk for at sjekklister som viser "OK" oppfyller kravet i revisorloven. Innledningsvis erkjenner revisor imidlertid at det har vært *"vesentlig svikt i etterlevelse av rutiner med både aksept av oppdrag, ved gjennomføring av revisjonen og at konklusjoner har vært mangelfulle og ikke tilfredsstillende fulgt opp og gjennomført"*. Revisor forklarer dette med vekst i oppdragsmengden, som *"har gitt en rekke følgefeil av manglende vurdering av kapasitet og kompetanse"*.

Finanstilsynets vurdering

Ettersom det ikke foreligger dokumenterte vurderinger eller begrunnelser ut over "ok", er det ikke er mulig å fastslå om vurderinger faktisk er foretatt. Dette gjelder eksempel vurderinger av om revisor har tilstrekkelig kapasitet, kompetanse og vurderinger av uavhengighet. Utpekt oppdragsansvarlig revisor for oppdraget har ansvar for å ta stilling til om vedkommende selv og dermed revisjonsselskapet, skal akseptere oppdraget. Basert på revisjonsdokumentasjonen og revisors tilsvar legger Finanstilsynet til grunn at revisor ikke har gjort akseptvurderinger i samsvar med kravene. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 510 punkt 6 og ISA 220 punkt 12.

For oppdrag [redacted] legger Finanstilsynet til grunn at sjekklisten i tillegg er fylt ut etter at oppdraget er akseptert. Dette forholdet utgjør et grovt brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 12.

At revisor har besluttet at han ikke lenger vil revidere betalingsforetak, avhjelper ikke manglene i akseptvurderingene av disse oppdragene.

3.2.2 Beregning av vesentlighetsgrenser:

I revisjonsberetningen bekrefter revisor at det er oppnådd betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Det fremkommer også av revisjonsberetningen at feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet. Det følger av ISA 320 hvordan vesentlighetsgrenser fastsettes og brukes gjennom revisjonen. Vesentlighetsgrensene skal benyttes av revisor både ved planlegging og gjennomføring av revisjonen, ved vurdering av identifisert feilinformasjon og ved utarbeidelse av en konklusjon i revisjonsberetningen. Det skal fastsettes en vesentlighetsgrense for det enkelte regnskapet totalt sett. Dersom bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger hvor feilbeløp som er lavere enn vesentligheten for regnskapet totalt sett med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet, skal revisor også fastsette vesentlighetsgrense som skal anvendes på disse bestemte transaksjonsklassene, kontosaldoene eller tilleggsopplysningene. I vurderingen av vesentlighetsgrenser må revisor dermed hensynta art og omfang av den enkelte virksomhet, hvem som er brukerne av selskapets årsregnskap, og brukernes behov for pålitelig økonomisk informasjon.

[redacted] Revisor har fastsatt vesentlighetsgrensen til 100 000 kroner i alle de [redacted] oppdragene, selv om det er betydelig variasjon i omfanget av virksomhetene. Fra revisors dokumenterte vesentlighetsvurdering fremkommer det at 100 000 kroner er "gulv" for vesentlighetsbetraktning.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet legger til grunn at revisor ikke konkret har vurdert hvilken vesentlighetsgrense som bør settes for hvert av de [redacted] oppdragene. Manglende vurdering er i strid med ISA 320 om vesentlighet i planlegging og gjennomføring av revisjonen. Vesentlighetsgrensen skal fastsettes konkret ut fra brukernes behov, hensyntatt både revisjonskundens regnskap totalt sett og i lys av enhetens særlige omstendigheter for transaksjonsklasser, kontosaldoer eller behov for tilleggsopplysninger.

At det ikke har skjedd en konkret vurdering, underbygges både av revisor tilsvar der har gir uttrykk for en oppfatning om at en vesentlighetsgrense på kr. 100 000 skal anses som et gulv og at "*alt under kr. 100 000 er uvesentlig*", at revisjonsdokumentasjonen ikke viser at revisor har vurdert om kr. 100 000 er riktig grense og at kr. 100 000 er benyttet som vesentlighetsgrense for [redacted] oppdragene. I tillegg mener Finanstilsynet et en forsvarlig vurdering i samsvar med kravene i ISA 320, tilsier en høyere vesentlighetsgrense enn den revisor har benyttet i [redacted] oppdragene.

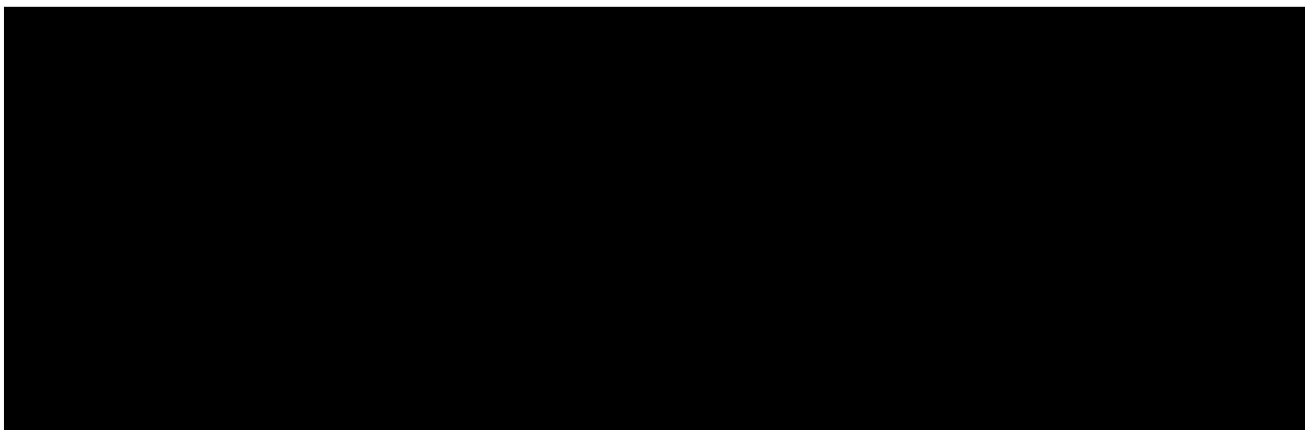
Revisors henvisning til hva han oppfatter at er uttalt på etterutdanningskurs i regi av DnR, tillegges ikke vekt av Finanstilsynet.

Revisor har ikke gjennomført slike vurderinger for noen av [redacted] oppdragene. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 320 punkt 10 for [redacted] oppdragene. Etter Finanstilsynets syn, har mangelfull vurdering av vesentlighetsgrenser i tillegg ført til at revisor har fastsatt en for høy vesentlighetsgrense for foretak [redacted]

3.2.3 Kartlegging av intern kontroll og revisors oppfølging av risiko

For å kunne gjennomføre en revisjon i samsvar med revisorloven, må revisor opparbeide seg en forståelse av den reviderte virksomheten og dens interne kontroll. Basert på denne kunnskapen skal revisor identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon, både på regnskapsnivå og påstandsnivå. Risikovurderingen og grunnlaget for denne skal gjennomføres i samsvar med ISA 315. Deretter skal revisor planlegge revisjonshandlinger som håndterer de identifiserte risikoene, jf. ISA 330. Identifiserte forhold som tilsier at det kan foreligge særskilt risiko for vesentlige feilinformasjon skal dokumenteres særskilt med angivelse av hva revisor har foretatt seg i den anledning, jf. ISA 315 punkt 29.

Dersom det ikke foreligger interne kontroller knyttet til særskilte risikoer, er det en indikasjon på en vesentlig svakhet til selskapets interne kontroll. Vesentlige svakheter i intern kontroll skal kommuniseres skriftlig til styret i henhold til ISA 265. Det vises til punkt 3.1.3.

Det er ikke nærmere beskrevet hvilken konsekvens revisor mener forholdene kan ha på regnskapsavleggelsen, eller hvilke regnskapslinjer eller revisjonspåstander risikoen er knyttet til.

Revisor har beskrevet deler av inntektsprosessen i revisionsdokumentasjonen.

Beskrivelsene er omtrent identisk for foretakene. Det er ikke identifisert noen kontroller knyttet til særskilte risikoer revisor har identifisert.

Særlig om IT-systemer

Et betalingsforetaks virksomhet medfører omfattende bruk av IT-systemer som kan være av vesentlig betydning for pålitelig regnskapsrapportering. Det er derfor et særskilt krav i ISA 315 punkt 18 at revisor opparbeider seg en forståelse av de delene av informasjonssystemet, herunder de tilknyttede forretningsprosessene, som er relevante for finansiell rapportering. Videre krever ISA 315 punkt 20-21 at revisor opparbeider forståelse av kontrollaktiviteter som er relevante for revisjonen, samt forståelse av hvordan enheten har håndtert risikoer som følge av bruk av IT.

Revisor har ikke dokumentert noen nærmere forståelse av hvordan betalingsforetakene benytter IT-systemene. Det fremkommer ikke hvordan disse er relevante for finansiell rapportering. Det er ikke dokumentert at revisor har vurdert generelle IT-kontroller eller applikasjonskontroller eller behovet for å teste dem, herunder innhente bekreftelser i henhold til ISA 402. Revisor har ikke utført vurderinger av tilgangskontroller til systemene, eller hvilken betydning bruken av disse systemene har for regnskapsrapporteringen.

Finanstilsynets vurdering

Revisor har beskrevet deler av foretakets rutiner, men beskrivelsene er svært overordnet og mangelfulle på sentrale områder. Revisors forståelse av inntektsprosessen, herunder grunnlaget for inntektsføring, er så mangelfull at Finanstilsynet mener den ikke gir grunnlag for en forsvarlig revisjon. Rutinebeskrivelsene for mottak av midler og samarbeidet med dem som har ansvar for utbetalingen til sluttmyndigheter, er så overordnet at Finanstilsynet legger til grunn at dette er generelle beskrivelser som ikke har vært gjenstand for individuell kartlegging i foretakene, jf. ISA 315 punkt 12. Avgjørende for omfang av kartlegging av rutiner er ikke størrelsen på virksomheten, men betydningen rutinen har for finansiell rapportering. Forhold som kompleksitet, om virksomheten er underlagt sektorlovgivning, konsesjon mv. må inkluderes i revisors

risikovurdering. [REDACTED]

Etter Finanstilsynets syn, er ingen av de risikoene som revisor har beskrevet som særskilte risikoer, fulgt opp tilstrekkelig i revisjonen. Manglende identifisering av kontroller knyttet til områder revisor har ansett som særskilt risiko er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 315 punkt 29. Revisor har ikke innhentet revisjonsbevis for at prosessene er slik som de overordnet er beskrevet, eksempelvis ved å utføre en vugge-til-grav-test. Manglene i revisors vurdering av foretakets interne kontroll er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 315 punkt 12 og 26. Finanstilsynet mener at dette er grove brudd på revisors plikter.

Betalingsforetak er så avhengig av IT-systemene at revisor må påse at systemene fungerer som forutsatt, dersom revisor skal benytte foretakets systemgenererte rapporter i revisjonen. [REDACTED]

[REDACTED] Revisor har ikke utført revisjonshandlinger for å påse at IT-systemene har fungert som forklart og som revisor har forutsatt. Forholdet er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 330, spesielt punkt 6-9 og 15. Finanstilsynet mener revisor ikke har opparbeidet tilstrekkelig forståelse av foretakets generelle IT-kontroller og applikasjonskontroller, og det eventuelle behovet for å teste deres effektivitet. Dette medfører at revisor ikke har planlagt eller gjennomført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger for å påse at integriteten til, og påliteligheten av, data behandlet av foretakets IT-systemer er opprettholdt. Forholdet utgjør brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 315 punkt 18, 21 og 30.

3.2.4 Revisjonsklientens overholdelse av lover og regler

Det følger av revisorloven (1999) 5-2 første ledd andre punktum at "*revisor skal påse at vedkommende har tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet*". ISA 250 regulerer revisors plikter ved vurdering av lover og forskrifter ved revisjon av regnskaper. Den gjelder både lover og forskrifter som har direkte betydning for regnskapet, men også andre lover og forskrifter der overholdelsen kan være av avgjørende betydning for enhetens driftsmessige forhold eller enhetens evne til å fortsette driften. Revisor skal utføre spesifikke revisjonshandlinger for å bidra til å identifisere brudd på andre lover og forskrifter som kan være av vesentlig betydning for regnskapet.

Generelt

Betalingsforetak regnes som finansforetak og er dermed underlagt finansforetaksloven og finansforetaksforskriften. Dette innebærer blant annet krav om sikring av kundenes midler, rutine for internkontroll, rutine for overholdelse av hvitvaskingsregelverket og krav til kapital. Krav til kapital reguleres av finansforetaksloven § 3-4 og finansforetaksforskriften § 14-2. Betalingsforetak er også underlagt risikostyringsforskriften. Brudd på kapitalkrav eller overtredelse av plikter som følger av lov eller konsesjonsvilkår er eksempler på forhold som kan medføre at konsesjonen kalles tilbake, jf. finansforetaksloven § 3-7. Revisor plikter å rapportere til Finanstilsynet dersom revisor får kjennskap til forhold som kan medføre tilbakekall av konsesjon, at regnskapene ikke godkjennes eller at det tas forbehold, jf. finanstilsynsloven § 3a.

Opprettholdelse av konsesjon er avgjørende for fortsatt drift av konsesjonspliktig virksomhet. Som et ledd i revisjonen av fortsatt drift og vurdering av revisjonsklientens overholdelse av lover og regler, må revisor forsikre seg om at foretaket fortsatt har nødvendig konsesjon. Revisor må sette

seg inn i kommunikasjon med relevante regulatoriske myndigheter, for å vurdere om det er forhold som kan ha betydning for regnskapet og derigjennom revisjonen.

Det fremkommer av revisjonsdokumentasjon at revisor er kjent med at foretakene er underlagt hvitvaskingsloven, finansforetaksloven og finanstilsynsloven og at de har rapporteringsplikt til Finanstilsynet. Revisor har ikke innhentet korrespondanse mellom foretaket og Finanstilsynet i noen av oppdragene.

Revisor har ikke kontrollert om foretakene oppfyller de kravene som gjelder for foretak med konsesjon. Det gjelder både de generelle lovkravene som gjelder for slike foretak, men også eventuelle særlige vilkår knyttet til et foretaks konsesjon. For foretak fremkommer det ikke om revisor har kontrollert om foretaket har nødvendig konsesjon.

For foretak som har konsesjon som betalingsforetak, har revisor ikke identifisert at foretaket er underlagt risikostyringsforskriften. Revisor har følgelig ikke avgitt uavhengig bekreftelse knyttet til risikostyringsforskriften slik det er krav om, eller vurdert om foretaket for øvrig har etterlevd forskriften. Det gjør at revisor heller ikke har sendt nummerert brev til foretaket slik at forholdet kunne bli rettet. Det vises til punkt 3.1.3.

Nærmere om klientmidler

En sentral del av et betalingsforetaks virksomhet er behandlingen av midler som skal overføres til andre. Foretakene håndterer dermed klientmidler som del av sin virksomhet. Finanstilsynets rundskriv om avstemming av klientmidler, rundskriv 7/2013, gjelder også for betalingsforetak. Det er angitt i revisjonsdokumentasjonen at foretakene har klientmidler, men det foreligger ingen beskrivelse av hvilke krav som gjelder eller vurderinger av om foretakene oppfyller disse. I årsregnskapet til betalingsforetak skal klientansvar og klientmidler presenteres netto i tråd med NRS 8 punkt 3.2.3. For foretak og har revisor heller ikke kontrollert om bokførte klientmidler og klientansvar er presentert netto.

Nærmere om kapitalkrav

Betalingsforetakenes krav til kapital følger av finansforetaksforskriften § 14-2. Kapitalkravet følger av en beregningsmodell, men kan aldri være under et beløp tilsvarende 20 000 euro.

Betalingsforetakene må videre ha rutiner for å forsikre seg om at kapitalkravet er oppfylt til enhver tid. Ingen av revisjonsfilene inneholder informasjon om at revisor er oppmerksom på at foretakene er underlagt kapitalkrav. Revisor har ikke kontrollert at foretakene har rutiner for å overholde kapitalkravene eller om de faktisk oppfyller disse.

Revisor har ikke avdekket at foretaket i brudd med kapitalkravet. Revisor har følgelig ikke skrevet brev til foretaket i henhold til revisorloven § 5-4 eller rapportert til Finanstilsynet i henhold til finanstilsynsloven § 3a.

Nærmere om foretakets overholdelse av hvitvaskingsregelverket

Revisor har innhentet foretakenes dokumenterte hvitvaskingsrutiner og foretatt stikkprøver av om foretakene innhenter legitimasjon for å bekrefte identitet ved opprettelse av kundeforhold. Finanstilsynets rundskriv 14/2019 beskriver i kapittel 9 revisjonshandlinger som revisor minimum må foreta seg der revisjonsklienten er rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven § 4, for å etterleve god revisjonsskikk etter revisorloven § 5-2 annet ledd. Finanstilsynet angir i rundskrivet handlinger som:

- forespørre ledelsen og, der det er relevant, de som har overordnet ansvar for styring og kontroll om hvorvidt enheten overholder disse lovene og forskriftene
- gjennomgå korrespondanse av betydning for kundens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, for eksempel inspeksjonsrapporter fra Finanstilsynet
- kontrollere at foretakets har utarbeidet en risikovurdering som er tilpasset virksomheten
- kontrollere at kunden har skriftlige hvitvaskingsrutiner som inneholder alle de relevante punktene i punkt 3.3.2
- påse at det er utpekt hvitvaskingsansvarlig

Slike handlinger er ikke dokumentert utført på noen av [REDAKTERT] revisjonsoppdragene.

Finanstilsynets vurdering

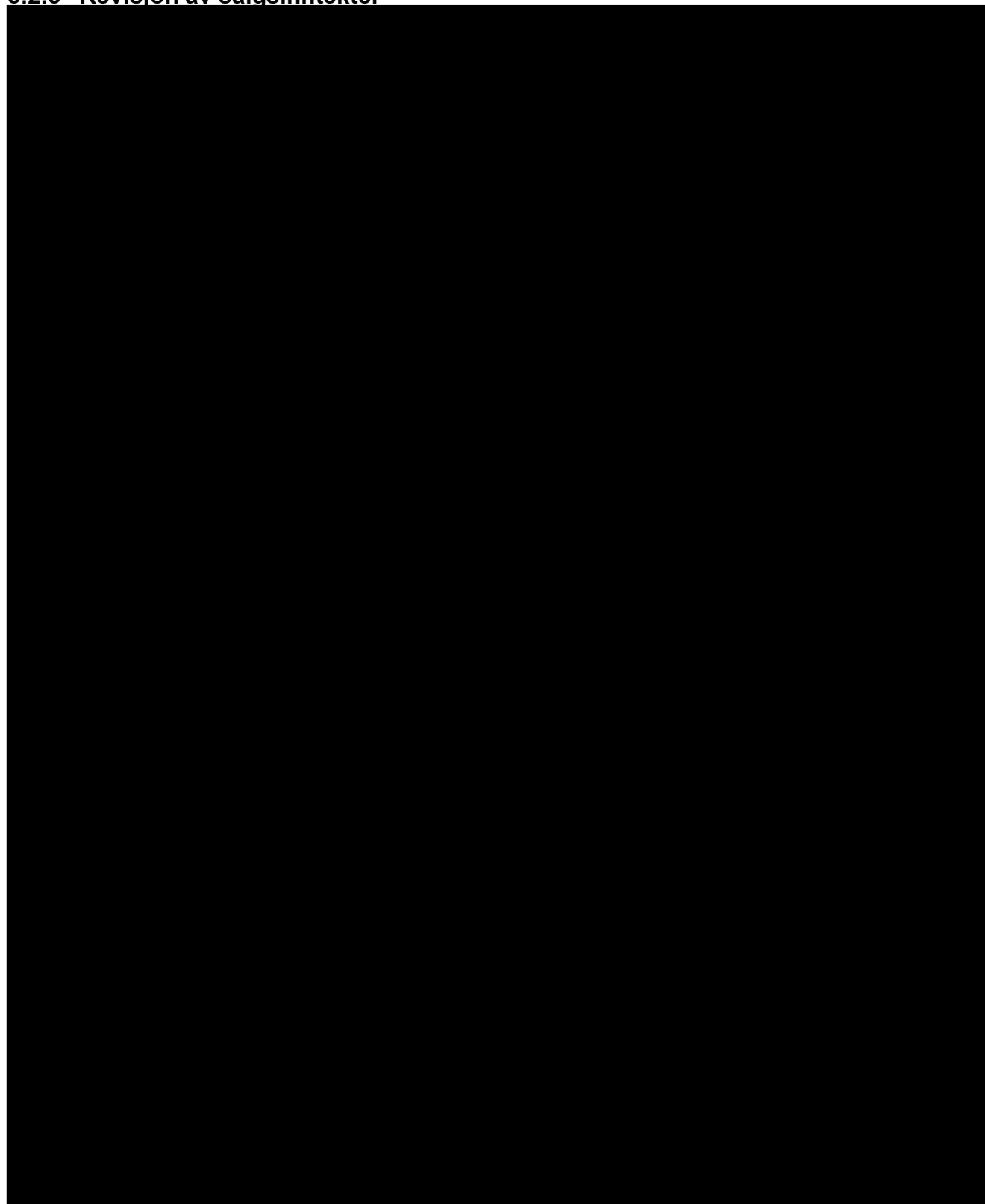
Finanstilsynet mener revisor har mangelfull forståelse av regelverket for betalingsforetakene. Ved revisjon av et betalingsforetak er det ikke tilstrekkelig kun å slå fast hvilke lover foretaket er underlagt. Revisor må sette seg inn i de krav disse lovene stiller til revisjonsklientens virksomhet, jf. ISA 250 punkt 11. Revisors undersøkelser av overholdelse av lover og forskrifter skulle omfattet forespørsel til den reviderte om eventuell kontakt med regulatoriske myndigheter, i dette tilfellet Finanstilsynet. Dette omfatter også foretakenes halvårlige rapportering til Finanstilsynet. Revisor skulle videre vurdert om korrespondansen har betydning for årsregnskapet og dermed revisjonen. Revisor skulle påsett om foretakene etterlever fastsatte krav til avstemning av klientmidler og krav til kapital.

Revisors tilsvar inneholder uttalelser som kan forstås slik at revisor har lagt til grunn at tillatelsen fra Finanstilsynet innebærer at Finanstilsynet har godkjent at virksomheten i betalingsforetakene ble drevet slik den faktisk ble. Dette er i tilfelle en feiloppfatning fra revisors side. Det at et foretak er tildelt konsesjon og underlagt tilsyn, innebærer at Finanstilsynet har vurdert om foretaket oppfyller kravene til konsesjon på det tidspunktet søknaden behandles. Foretakets internkontroll og etterlevelse av lovkrav og særlige konsesjonskrav skjer gjennom etterfølgende tilsyn. Revisor kan ikke påberope seg konsesjonstildeling eller tilsyn fra Finanstilsynet som grunnlag for å anse risikoen som redusert eller som grunnlag for å redusere omfanget av vurderinger eller revisjonshandlinger, hverken knyttet til intern kontroll eller overholdelse av regelverk. Tvert imot innebærer konsesjonspliktig virksomhet økt aktsomhet fra revisor ettersom krav til konsesjon og tilsyn skyldes at det utøves virksomhet av stor betydning for kundene og samfunnet.

For å kontrollere foretakenes overholdelse av hvitvaskingsregelverket, skulle revisor som minimum ha utført handlingene som nevnt i Finanstilsynets rundskriv 14/2019. Revisor har ikke dokumentert at slike handlinger er utført. Det er ikke tilstrekkelig at revisor har innhentet foretakenes rutiner for hvitvasking og utført stikkprøver av at det er gjennomført legitimasjonskontroll. Revisor skulle vurdert om rutineene er i samsvar med kravene i ny hvitvaskingslov. De innhentede rutineene er utarbeidet basert på tidligere hvitvaskingslov.

Revisors mangelfulle forståelse, manglende vurdering og oppfølging av det regelverket betalingsforetaket er underlagt er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 første ledd, andre punktum, samt revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 250 punkt 13 og 14 og 15b og ISA 315 punkt 19b. Finanstilsynet mener at bruddet på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 250 punkt 13 er et grovt brudd. For foretak [REDAKTERT] utgjør forholdet også et brudd på finanstilsynsloven § 3a første ledd. Det vises til punkt 3.1.3.

3.2.5 Revisjon av salgsinntekter

Finanstilsynets vurdering:

Finanstilsynet mener det er svakheter i inntektsrevisjonen for samtlige [redacted] foretak. For foretak [redacted] er avdekket feil over revisors fastsatte vesentlighetsgrense uten at det er vurdert om det kan foreligge

svakheter i foretakets internkontroll. Det foreligger det brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 265 punkt 7-11.

[REDACTED] Det vises til punkt 3.2.3 for Finanstilsynets vurdering av revisors vurdering av IT-systemet. Så lenge revisor ikke har vurdert og verifisert at tallene fra transaksjonslisten er fullstendige og pålitelige, er ikke en slik handling egnet til å gi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for salgsinntekt. Revisor har ikke utført andre substanshandlinger som gir revisjonsbevis for regnskapspåstandene knyttet til salgsinntekter. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6. Det at inntektene er tilknyttet en særskilt risiko gjør bruddet grovt.

[REDACTED] Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 450 punkt 6 og ISA 500 punkt 6. Det vises til punkt 3.1.3.

3.2.6 Øvrige revisjonshandlinger

Andre driftskostnader

For alle [REDACTED] oppdragene har revisor utført stikkprøver for å revidere andre driftskostnader i tillegg til en analytisk risikovurderingshandling. [REDACTED]

[REDACTED]

Revisor har ikke tatt ytterligere stikkprøver eller vurdert å projisere feilen til å gjelde populasjonen. Revisor har konkludert med at det er sannsynlig at kostnadene var reelle og aksepterte feilen da den var under revisors vesentlighetsgrense. I flere tilfeller er avviket over revisors loggegrense, uten at revisor har logget feilen. I oppdrag [REDACTED] fremgår det at foretaket har foretatt rettelser etter påpekninger fra revisor, uten at disse er forklart i revisjonsdokumentasjonen. Det vises til punkt 3.1.3.

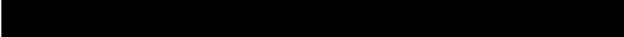
Kontantbeholdning

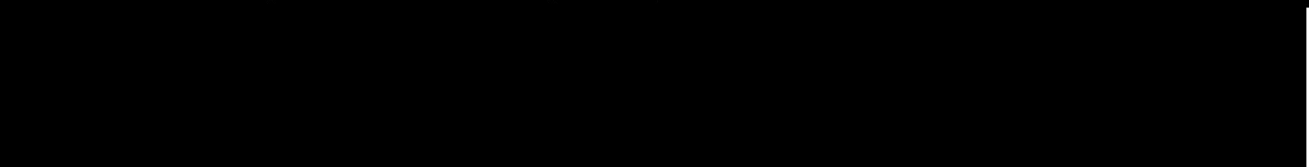
[REDACTED]

[REDACTED]

Inngående balanse

I nye revisjonsoppdrag oppstiller ISA 510 særlige krav til revisjonshandlinger rettet mot inngående balanse. Årsregnskapet for 2019 var det første året revisor reviderte foretak . Revisor har ikke dokumentert andre revisjonshandlinger rettet mot inngående balanse enn en kontroll av at denne stemmer med utgående balanse året før. Revisor har ikke innhentet eller vurdert å innhente understøttende revisjonsbevis for noen av postene.

Finanstilsynets vurdering:

Etter Finanstilsynet vurdering har ikke revisor utført tilstrekkelig oppfølging av de avdekkede avvikene identifisert under revisjonen av andre driftskostnader. Revisor hadde ikke tilstrekkelig grunnlag for å akseptere ledelsens forklaringer og dermed konkludere om at de bokførte kostnadene er gyldige. Finanstilsynet mener at revisors manglende vurdering av om identifiserte avvik kan indikere svakhet i foretakets interne kontroll og brudd på bokføringslovens bestemmelser er en alvorlig mangel i revisjonsutførelsen. Det er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 265 punkt 7 og 450 punkt 6. Det vises til punkt 3.1.3. Manglende projisering av avdekkede feil er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 530 punkt 14. Manglende logging av avdekket feil er et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 450 punkt 5.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for andre driftskostnader grunnet manglende oppfølging av avdekkede avvik. Forholdet er et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for kontantbeholdningene. Revisor har lagt til grunn informasjon innhentet fra ledelsen uten å vurdere relevansen, påliteligheten nøyaktigheten og fullstendigheten av innhentet informasjon. Det er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 330 punkt 6 og ISA 500 punkt 6, 7 og 9. Finanstilsynet mener bruddet er grovt.

Finanstilsynet mener videre at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for hvorvidt inngående balanse inneholder feilinformasjon som kan være av vesentlig betydning for inneværende periode. Det foreligger brudd på ISA 510 punkt 6.

3.2.7 Hendelser etter balansedagen

ISA 560 oppstiller krav til at revisor innhenter tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for en konklusjon om at det ikke har vært hendelser etter balansedagen som krever korrigerende eller omtale i regnskapet, jf. ISA 560 punkt 4. Videre er det krav om å innhente siste tilgjengelige perioderegnskap for påfølgende regnskapsår. Revisjonshandlinger for å identifisere hendelser etter balansedagen er relevante også for å kunne identifisere hendelser som kan påvirke enhetens evne til fortsatt drift.

For [redacted] av de kontrollerte oppdragene har revisor planlagt å forespørre ekstern regnskapsfører eller eier om hendelser etter balansedagen av betydning for årsregnskapet og innhente perioderegnskap for etterfølgende periode. [redacted]

[redacted] For alle oppdragene konkluderte revisor med at det ikke var hendelser etter balansedagen, eventuelt utover Covid-19, av betydning for årsregnskapet 2019. For alle [redacted] foretakene er dette etter datoen for revisjonsberetningen. Det er ikke referert til dokumentasjon som kan underbygge revisors konklusjoner, utover standard avsnitt i innhentet fullstendighetserklæring. [redacted]

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener revisors handlinger for å identifisere hendelser etter balansedagen er mangelfulle. Revisors dokumenterte oppfølging av hendelser etter balansedagen er ikke understøttet av nærmere vurderinger eller dokumentasjon. Revisor har ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å kontrollere om det var hendelser etter balansedagen av betydning for årsregnskapet. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 560 punkt 6-8, for alle [redacted] oppdrag.

For å identifisere hendelser etter balansedagen er det relevant å innhente et oppdatert perioderegnskap før revisor avgir revisjonsberetning. Det at revisor ikke har et slikt regnskap å støtte vurderingen på, gjør at vurderingen svekkes. Revisor har ikke gjort andre handlinger for å sikre en forsvarlig vurdering.

3.2.8 Forbehold i revisjonsberetningen

[redacted]

Finanstilsynets vurdering

Med bakgrunn i fordringens vesentlighet for regnskapet og gjennomgripende art, mener Finanstilsynet at revisor ikke har avgitt revisjonsberetning i henhold til revisorloven (1999) § 5-6 fjerde ledd. Revisors manglende vurdering av om forbeholdet er gjennomgripende eller ikke, medfører revisors uttalelse om årsregnskapet et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 705 punkt 9, jf. ISA 330 punkt 26.

3.2.9 Plikter etter hvitvaskingsloven

Gjennomførte kundetiltak og vurdering av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering

Revisjonsselskapet og revisor er rapporteringspliktige i henhold til hvitvaskingsloven og forskrift. Tjenester som tilbys av revisorer er egnet til å forebygge og avdekke tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger (hvitvasking) og finansiering av terrorhandlinger, terrororganisasjoner eller individuelle terrorister (terrorfinansiering). Revisjonsselskaper og revisorer har derfor en viktig rolle i å beskytte det finansielle og økonomiske systemet og samfunnet som helhet.

Flere av pliktene etter hvitvaskingsloven gjelder for revisjonsforetaket, eksempelvis krav til rutiner, mens andre plikter må oppfylles av den som er ansvarlig for oppdraget på vegne av foretaket (på "oppdragsnivå"). Dette gjelder for eksempel gjennomføring av risikoklassifisering av den aktuelle kunden og gjennomføring av innledende kundetiltak og løpende oppfølging. Det vil også være den som er ansvarlig for oppdraget og medarbeiderne som må undersøke nærmere forhold som kan indikere at kunden er involvert i hvitvasking eller terrorfinansiering.

For foretak [redacted] er det i sjekklisten for oppdragsaksept notert "ok" i punktet for "vurdering av hvitvasking". For foretak [redacted] er det i samme punkt opplyst at revisor har kontrollert at foretaket har gyldig konsesjon og at revisor mener at innhentede hvitvaskingsrutiner oppfyller krav og er tilpasset virksomheten. For foretak [redacted] foreligger det ingen dokumentert vurdering av risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering; for foretak [redacted] skriver revisor eksempelvis "*Kundekontroll iht hvitvaskingsloven. Kontroll av mistenkelige transaksjoner*", uten å angi nærmere hva kontrollene innebærer. Ikke i noen av oppdragene har revisor dokumentert en vurdering av muligheten for at foretaket kan bli misbrukt i terrorfinansiering og revisjonsoppdragene er ikke risikoklassifisert. Det er heller ingen vurdering av om politisk eksponerte personer har tilknytning til oppdragene. Revisor har derfor ikke grunnlag for å avgjøre om det skal utføres forenklede, normale eller forsterkede kundetiltak.

At betalingsforetak har betydelig/høy risiko for å bli benyttet som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering fremkommer blant annet i Finanstilsynets risikovurdering av hvitvasking og terrorfinansiering fra juli 2019 og nasjonal risikovurdering (NRA) som utgis av Politidirektoratet og PST.

Finanstilsynets vurdering

Revisor har ikke gjort en konkret og reell risikoklassifisering av revisjonsklientene og har heller ikke gjort de vurderingene som skal danne grunnlag for en slik risikoklassifisering og kundetiltak. Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 6. På grunn av de reviderte foretakenes virksomhet anses manglene som grove brudd på pliktene etter hvitvaskingsloven. Manglende vurdering av om det er politisk eksponert person knyttet til foretakene er brudd på hvitvaskingsloven § 13 fjerde ledd.

Revisors undersøkelsesplikt etter hvitvaskingsloven

Som rapporteringspliktig har revisor undersøkelsesplikt etter hvitvaskingsloven. Hvitvaskingsloven § 25 andre ledd sier blant annet at nærmere undersøkelser skal alltid gjennomføres dersom det avdekkes forhold som avviker fra den rapporteringspliktiges kjennskap til kunden eller en transaksjon synes å mangle et legitimt formål, er usedvanlig stor eller kompleks eller er uvanlig ut fra kundens kjente forretningsmessige eller personlige mønster av transaksjoner.

[Redacted]

[Redacted]

Finanstilsynet mener at dette forholdet utgjør et brudd på hvitvaskingsloven § 25 om undersøkelsesplikt.

[Redacted]

3.3 Finanstilsynets vurdering av revisjonen av foretak

Foretak driver restaurant og er en del av et konsern

Fra foretakets årsregnskap fremkommer det at foretaket har gjort betydelige investeringer i driftsmidler i løpet av året, som er finansiert ved opptak av langsiktig konserngjeld. Foretaket har hatt negativt driftsresultat de to siste årene. Selskapets egenkapital er negativ med kroner Revisor har avgitt revisjonsberetning uten merknader.

3.3.1 Vurdering av misligheter og særskilt risiko

Ved identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, skal revisor ta utgangspunkt i antakelsen om at det foreligger risiko for misligheter ved inntektsføring og vurdere hvilke typer inntekter, inntektstransaksjoner eller påstander som kan føre til slike risikoer. Risikoene for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter skal behandles som særskilte risikoer. I den grad det konkluderes med at det ikke foreligger en slik mislighetsrisiko, må revisor begrunne dette særskilt, jf. ISA 240 punkt 48.

For å oppnå betryggende sikkerhet plikter revisor å opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen, vurdere muligheten for at ledelsen overstyrer kontroller og forstå at revisjonshandlinger som effektivt avdekker feil ikke nødvendigvis er hensiktsmessige når det gjelder å avdekke misligheter, jf. ISA 240 punkt 8. I mindre enheter der ledelsen domineres av en enkelt person øker muligheten for at ledelsen overstyrer kontroller.

I revisjonsfilen beskriver revisor at ledelsen har full tilgang til regnskapssystemene og at *"Daglig leder har således svært tett kontroll med likvider og utbetalinger. Alle utbetalinger er direkte godkjent av daglig leder (...)"*

Revisor har identifisert mislighetsrisiko knyttet til *"ikke registrert omsetning/ underslag fra kasse"*. Risikoen knyttet til er beskrevet med *"For at underslag fra kasse skal kunne skje uten at kontroller avdekker, må det foretas salg som ikke registreres"*. Risikoen er klassifisert med "lav" sannsynlighet og "liten" betydning. Revisor har i tillegg identifisert mislighetsrisiko knyttet til underslag fra varelager. Denne er beskrevet med *"Håndtering av varer som er lett omsettelig utgjør fare for underslag fra varelager. Følges opp gjennom test av kontroll av varetelling"*. Denne er klassifisert med "middels" sannsynlighet og "liten" betydning. Risikoene er ikke klassifisert som særskilte risikoer. Det foreligger ingen nærmere begrunnelse for dette.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at revisors vurdering av misligheter er for svak. Det foreligger ingen vurderinger av ledelsens muligheter for overstyring av kontroller. Finanstilsynet mener at revisor ikke har tilstrekkelig grunnlag for å konkludere med at det ikke foreligger risiko for vesentlig feilinformasjon knyttet til de identifiserte mislighetsrisikoene. Basert på informasjonen som foreligger mener Finanstilsynet at revisor skulle fulgt opp de identifiserte risikoene som særskilte risikoer, planlagt og utført revisjonshandlinger rettet mot risikoen. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 240 punkt 27 og 32.

I tilsvaret erkjenner revisor svak dokumentasjon, men opprettholder sin vurdering av at det ikke foreligger mislighetsrisiko og beskriver årsaker til dette. Årsaken er blant annet fraværet av kontantbasert omsetning. Finanstilsynet presiserer at i den grad slike forhold vektlegges, må revisor undersøke at det faktisk er gjeldende for den reviderte virksomheten.

3.3.2 Transaksjoner med nærstående parter

ISA 550 beskriver hvordan revisjon av transaksjoner med nærstående parter skal utføres. Dersom transaksjonene ikke er en del av ordinær virksomhet, kan de være økt risiko knyttet til slike transaksjoner. Revisor må derfor opparbeide seg en forståelse av relasjoner til nærstående parter og transaksjoner med dem. Transaksjoner med nærstående som ikke er en del av foretakets ordinære forretningsvirksomhet skal anses og behandles av revisor som en særskilt risiko.

I revisjonsfilen er det en opplisting som viser nærstående parter. For alle partene er det krysset av for "nei" på spørsmål om det er transaksjoner med den nærstående parten. Følgelig er type transaksjoner og formål ikke aktuell, og derfor ikke beskrevet. Listen over nærstående parter er ikke fullstendig ettersom det ene konsernselskapet som har ytt foretaket lån ikke er inkludert i listen. Under avsluttende revisjonshandlinger konkluderer revisor med at *"Ingen vesentlige transaksjoner med nærstående parter er identifisert."*

Øvrig revisjonsdokumentasjon viser at revisors konklusjon om at det ikke er transaksjoner med nærstående ikke stemmer. Av leverandørreskontro fremkommer det at det er transaksjoner med eiere og det er ytt to nye lån fra ulike konsernselskaper på totalt [redacted] kroner i løpet av året. Det fremkommer ikke fra revisjonsfilen at revisor er oppmerksom på dette lånet som utgjør det vesentligste av foretakets balansesum. Det er opplistet en revisjonshandling "konsernavstemning" der revisor har kommentert *"Ingen avvik. Arb. utført: sett gjennom saldobalanser og årsregnskap"*

for alle selskapene og påsett at interne mellomværende er avstemt." Denne handlingen er ikke dokumentert ytterligere. Det fremkommer ikke hvilke poster revisor har vurdert.

På spørsmål fra Finanstilsynet om det forelå øvrig dokumentasjon knyttet til det langsiktige lånet, oversendte revisor en låneavtale mellom to *andre* konsernselskap som også er revidert av revisor. Til det aktuelle lånet Finanstilsynets forespørsel gjaldt, opplyser revisor blant annet at:

"I møte med ledelsen er det brakt på det rene at lån fra morselskap til [redacted] er likviditetstilskudd for å muliggjøre ombygging av restaurant, ingen betingelser for renter, sikkerhet eller tidfestet betalingsforpliktelse. Nedbetaling av lånet skal skje iht. selskapets betjeningsevne, og skal basere seg på positiv inntjening som ledelsen forventet for 2020".

Sammen med forklaringen la revisor ved kopi av skjermbilder fra långivers regnskapssystem som viser bokført utlån hos motparten. Finanstilsynet har merket seg at utlånet der er klassifisert som *kortsiktige* fordringer, noe som ikke samsvarer med det som følger av regnskapet i foretak [redacted]

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at det foreligger store svakheter i revisjonen av transaksjoner med nærstående parter. Det gjelder både identifiseringen av nærstående parter og gjennomførte transaksjoner, samt i vurderingen av risiko knyttet til de transaksjonene som faktisk foreligger.

I tilsvaret angir revisor at revisor *"reelt sett hadde kontroll på denne gjeldsposten"* ettersom motparten også er revisjonsklient. Revisor har ikke oversendt dokumentasjon som underbygger dette. I tillegg er gjelden klassifisert som kortsiktig i datterselskapet og fordringen i morselskapet klassifisert som langsiktig, noe som tilsier at revisor ikke har vurdert disse postene i sammenheng med hverandre.

Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 550 punkt 11-16, 18 og 20-23. Finanstilsynets vurdering er at bruddene er grove. Revisor skulle videre ha vurdert om transaksjonen omfattes av aksjelovens § 3-8.

Det er ikke planlagt eller gjennomført revisjonshandlinger for å innhente revisjonsbevis for bokført langsiktig gjeld. [redacted]

[redacted] Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

3.3.3 Revisjon av salgsinntekt

I revisors planleggingsdokumentasjon er inntekt klassifisert med at substanshandlinger alene gir tilstrekkelig revisjonsbevis. Revisor har likevel basert revisjonen på kontrolltesting. Revisor har testet tre typer kontroller: dagsoppgjør, implementering av kassasystem og foretakets løpende oppfølging av bruttofortjeneste. Revisor har også notert at kontrollen bankavstemning er relevant for inntektsprosessen.

For kontrollen "dagsoppgjør" har revisor blant annet kontrollert at 1) dagssalg ifølge kassasystem (omsetningsoppgave) er inkludert i månedsoppgjør og dermed bokført, 2) at eventuelle retur/ korreksjoner er behandlet i henhold til rutine og 3) at omsetning i henhold til bankterminal stemmer med dagsoppgjør. Revisor avdekket en rekke avvik. Blant annet at bankterminalen ikke ble avstemt i en periode, at rapport fra en kortterminal manglet, at bilag på korreksjon manglet og avvik mellom omsetningsoppgave og månedsrapport/ bokført beløp. I tillegg til disse avvikene ble det avdekket

avvik knyttet til tips i over halvparten av de testede dagsoppgjørene. Avvikene knyttet til tips er avklart i revisjonsdokumentasjonen. For de resterende avvikene foreligger det ingen vurdering av hvilken betydning avvikene har på kontrollens effektivitet og dermed revisjonen. Revisor har ikke vurdert om de avdekkede avvikene knyttet til kontrollen "dagsoppgjør" utgjør brudd på bokføringsloven. Det vises til punkt 3.1.3.

For kontrollen "oppfølging av bruttofortjeneste" skriver revisor: "*Eiere/DL/kjedekontoret har et regime for å følge bruttofortjenesten meget tett, og kommuniserer med restaurantleder dersom det dukker opp avvik i denne. Sporbarhet av kontrollen er excelarket som vedlikeholdes av kjedekontoret.*" Revisor innhentet et skjema fra foretaket som viser bruttofortjeneste samlet for året fordelt på mat og ulike typer drikke. Bruttofortjenesten på de ulike gruppene varierer mellom 24 prosent og 74 prosent. Kommentaren til bruttofortjenesten er "*Mye minv gått ut på dato ifbm stengt fom juni 2019*" Fra revisjonsdokumentasjonen fremkommer det ikke om ledelsen har noen forventninger til bruttofortjenesten som de styrer etter, eller når de eventuelt foretar ytterligere undersøkelser for å verifisere at den bokførte bruttofortjenesten stemmer. Revisor har heller ikke selv vurdert bruttofortjenesten for eksempel opp mot bransjetall.

I tillegg er det identifisert en applikasjonskontroll knyttet til kassasystemet. Revisor har beskrevet kontrollen som "*Kassesystem er implementert på alle salgssteder*". I revisor beskrivelse av IT-miljø, står det om kassasystemet at "*Kassesystemene på utestedene er isolerte installasjoner som lever sitt eget liv.*" Revisor har konkludert med at kontrollen er effektiv uten noen nærmere forklaring eller dokumentasjon på hva som er utført. Revisor har ikke foretatt noen test av generelle IT-kontroller. Under substanshandlinger er det henvist til at kontrollen knyttet til bruttofortjeneste er funnet effektivt. Det står også at revisor har gjennomgått konto for inntektsførte kassedifferanser uten å avdekke avvik. Denne handlingen er ikke nærmere dokumentert.

Det foreligger ingen vurderinger av bakgrunnen for nedgang i omsetning.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at de utførte revisjonshandlingene knyttet til salgsinntekter ikke gir hensiktsmessig og tilstrekkelig revisjonsbevis for fullstendighet og gyldighet av bokførte salgsinntekter. For kontrollen knyttet til dagsoppgjør, mener Finanstilsynet at revisor ikke har tilstrekkelig grunnlag for å konkludere på at kontrollen er effektiv ettersom det er avdekket flere avvik som revisor ikke har vurdert konsekvensen av.

Finanstilsynet mener kontrollen knyttet til ledelsens oppfølging av bruttofortjeneste er for overordnet til at den kan ilegges vekt som revisjonsbevis. Revisor har ikke tatt stilling til ledelsens forventning eller hvordan ledelsen følger opp avvik fra denne forventningen. Selv om ledelsen setter opp en bruttofortjeneste som de finner nyttig i sin oppfølging av virksomheten, så innebærer ikke det at revisor uten videre kan legge dette til grunn som revisjonsbevis. I den grad revisor baserer seg på kontrollens effektivitet, må revisor blant annet vurdere om kontrollen er satt opp på en måte som adresserer risikoen og i hvilken grad den er egnet til å forebygge eller avdekke feilinformasjon. I den grad revisor baserer seg på en bruttofortjenesteanalyse som substansbevis må revisor sette opp analysen i tråd med ISA 520.

Finanstilsynet kritiserte i foreløpig rapport at revisor ikke hadde utført tilstrekkelige substanshandlinger knyttet til salgsinntekter. Revisor opplyser at han mener kontrollen bankavstemning også fungerer som en substanshandling, og at også den bruttofortjenestekontrollen som ledelsen utfører reelt sett er en substanshandling. Finanstilsynet deler ikke revisors oppfatning av at de beskrevne kontrollene også kan legges til grunn som substanshandlinger for salgsinntekt. I den grad revisor legger til grunn kontrolltesting som substansbevis, må handlingene oppfylle de krav til substansbevis som følger av ISA-standardene. Det at en restaurant benytter/har implementert et kassasystem gir heller ikke revisjonsbevis for salgsinntektene. Det må utføres revisjonshandlinger som beskrevet i ISA 500 punkt 9. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 330 punkt 18. Det er ikke innhentet tilstrekkelig eller hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til salgsinntekter. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6 og 9. Finanstilsynet mener bruddet er grovt.

3.3.4 Revisjon av varekostnader

I revisors planlegging er kostnader klassifisert med "substanshandlinger alene gir tilstrekkelig revisjonsbevis". Revisor har likevel basert revisjonen på kontrolltesting. Revisor oppgir å ha testet to kontroller, én knyttet til betaling av inngående faktura og én knyttet til varetelling. Kontrollen knyttet til betalinger er beskrevet med at systemet krever at daglig leder skal godkjenne alle utbetalinger. Videre at det skal foreligge et godkjent bilag som grunnlag. Som dokumentasjon på test av kontrollen, har revisor testet 25 bilag totalt for konsernet. Tre av disse bilagene gjelder det aktuelle selskapet, ett av disse gjelder varekostnad. For bilagene har revisor kontrollert at bilaget vedrører selskapet, har et originalbilag og at det er riktig bokført, herunder riktig periodisert. Revisor har ikke kontrollert om daglig leder har godkjent bilaget slik som kontrollen forutsetter.

Revisor har lagt til grunn at det foreligger et felles kontrollmiljø og testet kontrollen felles for flere konsernselskaper. Det fremkommer ikke hva som gjør at revisor vurderer kontrollmiljøet som felles, og det er ikke vurdert betydningen av at det er ulike personer som utfører kontrollen. For varekjøp har revisor identifisert risiko knyttet til både fullstendighet og gyldighet av bokførte opplysninger, men har ikke utført revisjonshandlinger knyttet til fullstendighet.

For kontrollen knyttet til varetelling, foreligger det ingen dokumentasjon for revisors grunnlag for å konkludere om kontrollen er effektiv. Revisor har ikke deltatt på varetelling. Innhentet varelagerliste er uten kostpriser og er følgelig ikke mulig å avstemme mot regnskapet, jf. punkt 3.3.5 om revisjon av balanseposter. Revisor har henvist til bruttofortjenesten som beskrevet i punktet om salgsinntekter. Revisor har kontrollert at leverandørreskontro stemmer med hovedbok og vurdert omfang av debetsaldo og kreditnota fra leverandører etter årsskifte uten å avdekke vesentlige avvik.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at de utførte revisjonshandlingene knyttet til varekostnader ikke gir tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. Revisors kontrolltesting er ikke tilstrekkelig for å bekrefte gyldighet av bokførte kostnader, og det er ikke innhentet revisjonsbevis for fullstendighet.

I tilsvar til Finanstilsynet skriver revisor at det ligger implisitt at det er et felles kontrollmiljø. Ut fra revisors beskrivelser i revisjonsdokumentasjonen deler ikke Finanstilsynet revisors oppfatning av at kontrollmiljøet er felles og at kontrolltestingen dermed kan utføres samlet. Finanstilsynet mener det

ikke er innhentet tilstrekkelig revisjonsbevis. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

3.3.5 Revisjon av balanseposter

Anleggsmidler

For revisjon av anleggsmidler står det at det har vært vesentlige tilganger og avganger. Revisor skriver at underliggende dokumentasjon er påsett og at det ikke er avdekket avvik. Det foreligger ingen arbeidspapir knyttet til revisjonshandlingen som viser hvilke tilganger som har vært i løpet av året, eller hvilke bilag revisor har kontrollert eller hvilken underliggende dokumentasjon som er påsett.

Revisor har ikke foretatt noen kontroll av om de bokførte avskrivningene er fullstendige eller påsett at foretaket har påbegynt avskrivning av de bokførte driftsmidlene. På forespørsel fra Finanstilsynet, har revisor sendt over et eksempel på en faktura, kontoutdrag for anleggsmiddelkonto og et anleggsregister. Ingen deler av denne dokumentasjonen viser at det faktisk er utført revisjonshandlinger.

Varelager

Foretakets varelager er vesentlig, og revisor har videre identifisert mislighetsrisiko knyttet til underslag av varer. Revisor skriver "*Ingen endring fra i fjor, ikke grunnlag for å frykte vesentlig feil. Beløpet er uansett lavt i forhold til andre i samme bransje, dette er fordi de har billige råvarer. Varelager er bekreftet med telleliste. Anses ikke nødvendig med ytterligere oppfølging*". Revisor har fått oversendt på e-post ulike bilder av foretakets beholdning av drikke og innhentet telleliste. Datoen påskrevet i tellelisten er 3.1.2018 og bildefilene har tittel "Varelager [redacted] 2018". E-posten er datert 3.1.2019. Den nevnte handlingen skal gi revisjonsbevis for varelageret pr 31.12.19. Det fremkommer ikke om revisor har vurdert om det ble avholdt varetelling ved årsslutt 2019. Uansett inneholder tellelisten kun antall av de ulike produktene, og ingen verdier. Av revisjonsdokumentasjonen er det dermed ikke mulig å se sammenhengen mellom tellelisten og det bokførte beløpet på varelageret. Revisor har ikke deltatt på foretakets varetelling slik det er krav om etter ISA 501 punkt 4.

Andre fordringer

Andre fordringer er over revisors fastsatte vesentlighetsgrense. I revisjonsdokumentasjonen står det "*Kun uvesentlige kundefordringer og andre fordringer. Ingen handlinger utført*". Revisor har ikke planlagt eller gjennomført revisjonshandlinger knyttet til andre fordringer.

Finanstilsynets vurdering:

Revisor har ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for de nevnte balansepostene. Det er ikke dokumentert noen revisjonshandlinger knyttet til anleggsmidler, hverken listet opp hvilke bilag som er kontrollert eller beløpene på disse. Finanstilsynet legger til

grunn at revisor ikke har utført revisjonshandlinger knyttet til anleggsmidler da revisor ikke har sannsynliggjort ovenfor Finanstilsynet at slike handlinger er utført. Revisjonshandlingen knyttet til varelager anses ikke å kunne gi revisjonsbevis da det ikke er mulig å se sammenhengen mellom bildene, tellelisten og det bokførte beløpet. For andre fordringer er det konkludert med at posten ikke er vesentlig, selv om den er over revisors fastsatte vesentlighetsgrense.

I tilsvaret til Finanstilsynet erkjenner revisor svak dokumentasjon, men skriver at manglene på ses i lys av at det ikke har blitt gjort feil i regnskapsføringen av balansepostene. Finanstilsynets oppfatning er at det ikke er innhentet revisjonsbevis som gir grunnlag for å uttale at det ikke er gjort feil i regnskapsføringen eller ikke. Om klienten har avlagt et regnskap uten feil i bokføringen, avhjelper ikke manglene i revisjonen.

Finanstilsynet er av den oppfatning av revisor ikke har innhentet hensiktsmessig og tilstrekkelig revisjonsbevis for vesentlige balanseposter. Det foreligger flere brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6 og ISA 501 punkt 4 og 5. Bruddene er grove.

3.3.6 Fortsatt drift og hendelser etter balansedagen

ISA 560 oppstiller krav til at revisor innhenter tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis som underbygger en konklusjon om at det har eller ikke har vært hendelser etter balansedagen som krever korrigerende eller omtale i regnskapet, og håndtere slike forhold, jf. ISA 560 punkt 4. Revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd og ISA 570 krever at revisor skal innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for, og konkludere på, riktigheten av ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift ved utarbeidelsen av regnskapet.

Revisor hadde innhentet fullstendighetserklæring fra de reviderte foretakene før avgivelse av revisjonsberetning. Revisor har benyttet en standard erklæring uten tilpassing til situasjonen i den revidertes virksomhet.

Foretaket har hatt negativt drifts- og årsresultat de to siste årene. I 2019 er årsresultat på [redacted] kroner og egenkapitalen på [redacted] kroner. Når det gjelder fortsatt drift, skriver revisor ved avleggelsen av årsregnskapet i august 2020: "*Negativt resultat og negativ EK som følge av underskudd etter stengt periode og ombygging. Men resultat hittil i år er pluss 1 mnok, så EK er gjenopprettet med det. Ingen tvil om forutsetningen.*" Det er ingen vurderinger av hvilken betydning pandemien og nedstengningene har hatt på foretaket.

Når det gjelder hendelser etter balansedagen, skriver revisor "*Vi har sett på regnskap hittil i år i [redacted] og sett etter unormale bevegelser i tallene. Perioderapport pr. 31.08 viser ingen nye trender som har betydning for avlagt årsregnskap. Omsetning er som forventet. Ingen usikkerhet for fortsatt drift. Daglig leder har kontroll på likviditeten. Ingen mangler ble avdekket. Ingen avvik identifisert.*" Revisor har vedlagt resultatrapporter. Disse rapportene gjelder ikke det aktuelle selskapet, og rapportene er fra 2016.

Finanstilsynets vurdering:

Finanstilsynet mener revisor ikke har utført tilstrekkelige handlinger for å forsikre seg om at forutsetningen om fortsatt drift kan legges til grunn. Finanstilsynet mener revisor skulle vurdert om ledelsen har tatt tilstrekkelig høyde for konsekvensen av pandemien og nedstengning i sin vurdering av fortsatt drift. Restauranten har hatt negativt driftsresultat de to siste årene. Revisor skulle vurdert

om det er rimelig at restauranten har positivt resultat så langt i 2020 til tross for nedstenginger. Rapporter fra 2016 er ikke egnet som grunnlag. Finanstilsynet mener at det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 560 punkt 6.

I tilsvar til Finanstilsynet skriver revisor at vurderingen er gjort og dokumentert ved å observere at selskapet har positivt resultat og egenkapital til tross for pandemien. Revisor skriver videre at en ombygging av restauranten og omlegging av konsept gjør tidligere års resultater irrelevante.

Finanstilsynet mener at det ikke er gjort tilstrekkelige handlinger rettet mot fortsatt drift. De resultatrapportene som er vedlagt i revisjonsdokumentasjonen gjelder ikke det aktuelle selskapet og er dessuten for et annet år. Selv om det ikke har betydning for Finanstilsynets konklusjon, viser det avlagte årsregnskapet for 2020 et negativt resultat på [redacted] kr og dermed ytterligere svekket egenkapital.

Finanstilsynet mener videre at revisor ikke har tilstrekkelig grunnlag for å konkludere om at det ikke er tvil om selskapets forutsetning om fortsatt drift. Negative resultat to år på rad, negativ egenkapital og pandemien er forhold som kan skape tvil om enhetens evne til fortsatt drift. Finanstilsynet mener revisor skulle utført handlinger i henhold til ISA 570 punkt 16. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 570 punkt 10 og 11.

3.3.7 Særattestasjon

Foretak med skjenkebevilgning har krav om å sende inn omsetningsoppgave for alkohol til Næringsetaten som viser hvor mange liter alkohol som er solgt i løpet av regnskapsåret. Revisor skal bekrefte denne omsetningsoppgaven. Uttalelsen er underlagt revisorlovens krav. Revisor skriver "*Ingen avvik. Innhentet omsetningsoppgave med underlag. Avstemt mot regnskap leverandørreskontro. Oppgaven klar for signering.*" Dokumentasjonen som er vedlagt, gjelder for 2018. Det er ikke dokumentert revisjonshandlinger knyttet til de rapporterte beløpene i 2019.

Revisor har ikke dokumentert å ha innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige bevis som grunnlag for sin uttalelse til Næringsetaten for 2019. Dette foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISAE 3000 punkt 14 og 64.

3.4 Finanstilsynets vurdering av revisjonen av oppdrag [redacted]

Foretak [redacted] driver advokatvirksomhet. Foretaket har [redacted] ansatte og omsatte for [redacted] kroner i 2019. Foretaket er heleid av daglig leder/ styreleder gjennom et holdingselskap.

3.4.1 Nærstående parter

I revisjonsfilen skriver revisor har revisor identifisert mislighetsrisiko knyttet til nærstående parter og kommentert "*Transaksjoner med nærstående vil alltid være en risiko i små selskaper. Ingen spesielle forhold identifisert.*" Risikoen er ikke klassifisert som særskilt risiko. Det foreligger ingen nærmere begrunnelse for dette.

I revisjonsfilen er det en opplisting som viser nærstående parter. For alle partene er det krysset av for "nei" på spørsmål om det er transaksjoner med den nærstående parten. Følgelig er type transaksjoner og formål ikke aktuell, og derfor ikke beskrevet. Listen over nærstående parter er ikke

fullstendig ettersom flere konsernselskaper som foretaket har mellomværende med ikke er inkludert i listen. Under avsluttende revisjonshandlinger knyttet til nærstående parter konkluderer revisor med "*Ingen forhold avdekket*".

Foretakets årsregnskap og saldobalanse viser at lån til foretak i samme konsern (fordring) har økt fra [redacted] kroner til [redacted] kroner i løpet av året. Dette gjelder fordringer på to ulike konsernselskap. Videre har det oppstått en langsiktig konserngjeld på [redacted] kroner mot to andre ulike konsernselskap. Det foreligger ingen vurderinger av hva dette er knyttet til eller om det foreligger avtale.

Revisjonsfilen inneholder ikke dokumentasjon som viser at det er planlagt eller gjennomført revisjonshandlinger knyttet til de to fordringene på til sammen [redacted] millioner kroner i revisjonsdokumentasjonen. For gjeldspostene er det kun innhentet kontoutdrag fra foretakets eget regnskapssystem som viser beløpene som er bokført.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at det foreligger store svakheter i revisjonen av transaksjoner med nærstående parter. Det gjelder både identifiseringen av nærstående parter og gjennomførte transaksjoner, samt i vurderingen av risiko knyttet til de transaksjonene som er faktisk foreliggende. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 550 punkt 11-16, 18 og 20-23. Finanstilsynets vurdering er at bruddene er grove. Uansett er det ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til balansepostene. Dette er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

3.4.2 Revisors vurdering av foretakets brudd på regelverk

Det følger av revisorloven (1999) § 5-1 at revisor skal vurdere om ledelsen av oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger. I revisjonsberetningen bekrefter revisor dette. Dersom det avdekkes mangler knyttet til slike forhold skal påpekes skriftlig av revisor, jf. revisorloven (1999) § 5-2 fjerde ledd og § 5-4, og revisor må også vurdere hvilken betydning det får på revisjonsberetningen. Det vises til punkt 3.1.3.

Revisor har gjennom sin revisjon avdekket flere brudd på bokføringsloven hos foretaket. Revisor avdekket manglende ajourhold av bokførte opplysninger ved terminslutt, men det er ikke gjort vurderinger av forholdet. Videre ble det avdekket forsinket betaling av merverdiavgift ved hver termin. Revisor skriver at forholdet skal tas opp med kunden.

I revisjonsdokumentasjonen fremkommer det videre at foretaket er i brudd med skattebetalingsloven da det ikke er tilstrekkelig beløp på skattetrekkskonto ved årsslutt. Revisor skriver "*ingen konsekvens for beretning eller signatur på oppgaver dette år, men rapportert til kunden med beskjed om å rette opp forholdet umiddelbart og at gjentakelse vil medføre konsekvenser*". Videre er det avdekket at foretaket ikke oppbevarer spesifikasjoner tilknyttet utgående fakturaer. Revisor skriver "*Tiltak: lage en tydelig tilbakemelding på dette til kunden, med oppfølging i møte hvor vi forklarer kravene. Konklusjon: brudd på bokføringsregler, men ikke risiko for vesentlig feil i regnskapet knyttet til dette.*" Det er ikke dokumentert noen kommunikasjon med foretaket utover dette.

Revisor har fylt ut sjekklister knyttet til bokføringsloven hvor alle aktuelle forhold er "ok".

Finanstilsynets vurdering:

Finanstilsynet mener at revisor ikke har fulgt opp lovbruddene tilstrekkelig. Revisor skulle utarbeidet nummerert brev og vurdert betydningen av lovbruddene for revisjonsberetningen. Det vises til punkt 3.1.3. Manglende oppfølging av avdekkede lovbrudd er alvorlig. Dette er brudd på revisorloven (1999) § 5-1 første ledd og § 5-4.

3.4.3 Sektorlovgivning og krav om attestasjon

Advokatselskapet er blant annet underlagt advokatforskriften (forskrift 4. februar 2005 nr. 79) som er av betydning for revisjonen. I forbindelse med avleggelsen av årsregnskapet skal advokaten avgi en egenerklæring til Tilsynsrådet for advokatvirksomhet ("Tilsynsrådet"), jf. advokatforskriften § 3a-12 første ledd. Revisor skal avgi en uttalelse til denne egenerklæringen, jf. samme bestemmelse annet ledd. Uttalelsen er underlagt revisorlovens krav. I erklæringen bekrefter revisor blant annet at advokaten etterlever lovkrav knyttet til klientmidler og hvitvaskingsloven. Revisor har avgitt en erklæring som tilsier at advokatens klientmiddelbehandling er i henhold til advokatforskriften § 3-6.

I revisors vurdering av lovgivning som gjelder for den reviderte, er advokatforskriften ikke nevnt og det er heller ikke beskrevet hvordan advokaten har innrettet seg for å etterleve denne. Etter advokatforskriften § 3-2 skal klientbankkonto bare kunne disponeres av advokaten eller den han gir skriftlig fullmakt. Det foreligger ingen dokumentasjon som viser at revisor har kontrollert hvem som har disposisjonsrett på kontoene.

I vurderingen av sektorlovgivning, skriver revisor "*Advokatvirksomhet. Spesielle lovregler gjelder, bl.a for håndtering av klientmidler.*" Revisor har kontrollert at det er opprettet klientkonto i bank og skriver videre at han har kontrollert at klientmidler går mot reskonto. Den utførte handlingen er ikke nærmere beskrevet for eksempel hvilke poster som er kontrollert. Revisor har oversendt reskonto knyttet til klientansvar. Reskontoen viser transaksjonene på kontoen for klientansvar, men den viser ikke reskontoen hvilke klienter ansvaret er knyttet til pr 31. desember 2019. Reskontoen gir ikke revisor et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om kravene til håndtering av klientmidler er etterlevd. Det foreligger ikke dokumentasjon som viser at revisor har kontrollert hvordan enkeltoppdrag har blitt registrert og fulgt opp i advokatens regnskapssystem, herunder reskontroføring. En slik kontroll skal inkludere en kontroll av at klientmidler er ført på riktig oppdrag, at transaksjoner som ikke gjelder klientoppdrag feilaktig kan ha blitt ført på klientkontoene, samt en kontroll av om klientreskontoen inneholder gamle poster.

Etter advokatforskriften § 3-6 fjerde ledd skal saldo på klientbankkonto avstemmes mot bokført saldo for klientmidler i regnskapet. Det samme gjelder saldo for klientansvar. Dette skal gjøres månedlig. Revisor har ikke vurdert om advokatselskapet har rutiner for dette, til tross for at revisor bekrefter i egenerklæringen til tilsynsrådet at dette er utført. Klientansvar er bokført på en samlekonto i leverandørreskontoen.

I attestasjonen er det videre bekreftet at advokaten etterlever enkelte forhold knyttet til hvitvaskingslovgivningen, eksempel at det er foretatt en risikovurdering og utarbeidet rutiner. Det er ikke dokumentert revisjonsbehandlinger som gir grunnlag for uttalelsen.

Finanstilsynets vurdering:

Revisors manglende oppmerksomhet rettet mot advokatens etterlevelse av advokatforskriften i revisjonen av årsregnskapet er brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 250 punkt 14, jf. advokatforskriften kapittel 3.

Revisor har heller ikke innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis som grunnlag for sin uttalelse til Tilsynsrådet. Dette er et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 800.

3.4.4 Salgsinntekter

Det fremkommer av revisjonsdokumentasjonen at foretaket inntektsfører på bakgrunn av leverte timer, men at det også er noen prosjekter som har fastpris. Revisor har overordnet beskrevet foretakets rutiner knyttet til salgsprosessen. Revisor har ikke innhentet revisjonsbevis for at prosessen er som antatt, for eksempel ved å utføre vugge-til-grav-test.

Når det gjelder mislighetsrisiko knyttet til salgsinntekter, skriver revisor "*Små insentiver til å begå bevisste feil mhp. inntektsføring. Arbeidsdeling regnskapsfører/daglig leder/økonomisjef. Full sporbarhet av alle handlinger utført i [redacted]*". Revisor har ikke tatt utgangspunkt i antakelsen om at det foreligger risikoer for vesentlig feil knyttet til misligheter ved inntektsføring, jf. ISA 240 punkt 27, og det er heller ikke en begrunnet hvorfor dette ikke er relevant slik det følger av ISA 240 punkt 48.

Revisor har identifisert en kontroll knyttet til salgsinntekter og beskrevet denne med "*[redacted] har man notert alle prosjekter det jobbes på, og for å få ført timer på et prosjekt, må dette prosjektet være opprettet i systemet. Da vil det også havne på listen over utført arbeid som ikke er fakturert.*"

For å revidere salgsinntekter, har revisor kontrollert timelister (fakturerte og ikke fakturerte timer) mot bokført salgsinntekt. Inntekter fra timelister summerer seg til [redacted] millioner kroner. Bokført salgsinntekt i selskapets årsregnskap er på [redacted] millioner kroner. Avviket er over revisors fastsatte vesentlighetsgrense. Revisor har ikke fulgt opp avviket.

Finanstilsynets vurdering:

Finanstilsynet mener revisors oppfølging av mislighetsrisiko er mangelfull. Forholdet er et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 240 punkt 13 og 27. Det er ikke utført handlinger for å verifisere at den beskrevne kontrollen er implementert. Det er ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til verken gyldighet, nøyaktighet eller fullstendighet av foretakets salgsinntekter. Det foreligger brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6. Det at det i tillegg er utført mangelfulle risikovurderinger og at prosessen ikke er dokumentert, gjør at bruddet anses grovt.

3.5 Finanstilsynets vurdering av aksept av revisjonsoppdrag for foretak [redacted]

Revisjonsoppdraget for foretak [redacted] ble akseptert [redacted]. Tidligere revisor fratradte grunnet lovbrudd som ikke ble rettet. Lovbruddene relaterte seg til manglende prosjektregnskap i byggevirksomheten, jf. bokføringsforskriften § 8-1-3, og brudd på skattebetalingsloven. Tidligere revisor skrev tre nummererte brev til foretaket om forholdet og forholdene ble omtalt i revisjonsberetning for 2018 og 2019. Revisor har sendt forespørsel til tidligere revisor og innhentet nummererte brev.

Knyttet til forholdet vedrørende brudd på skattebetalingsloven har revisor opplyst at det er kontrollert at forholdet er rettet. Til prosjektregnskap er revisors kommentar i dokumentasjonen at *"Selskapet fører prosjektregnskap. Avdekkede mangler skal være utbedret i løpet 2021 da selskapet skal endre regnskapssystemet. Vi vurderer at mangler vedr. skattetrekkkonto er utbedret og prosjektregnskapet blir utbedret snart - følges opp under revisjonen. Det konkluderes at vi kan påta oss oppdraget."*

Revisor har klassifisert oppdraget som er oppdrag med høy risiko, jf. hvitvaskingsloven § 9. Revisor har krysset av for hvilke forsterkede kundetiltak som er besluttet utført. Blant annet er det krysset av for at revisor skal innhente informasjon om opphavet til klientens midler/ egenkapital og gjeld. Revisor har ikke dokumentert å ha utført dette.

Finanstilsynets vurdering

I de tilfellene foretaket må velge ny revisor, fordi den tidligere revisoren har funnet grunn til å fratruke, må ny revisor sørge for at de forholdene den tidligere revisoren avdekket som kan rettes raskt, faktisk blir rettet før revisjonsoppdraget aksepteres. At påtroppende revisor etterlever revisorlovens bestemmelser om aksept og fortsettelse av oppdrag er sentralt for oppgavene revisjonsinstituttet skal ivareta for å sikre at revisjonsklientene etterlever relevant regler for virksomheten. Allmennhetens tillit til at revisorene, gjennom sine aksept og fortsettelsesvurderinger, bidrar til ryddighet og regelverksetterlevelse i norsk næringsliv forutsetter at revisorene etterlever lovkravene. Finanstilsynet mener at revisor ikke skulle ha påtatt seg oppdraget før foretaket hadde dokumentert at de nå overholdt kravet til prosjektregnskap. Revisor skulle innhentet og dokumentert sin vurdering av denne dokumentasjonen før aksept.

I tilsvar til Finanstilsynet anfører revisor at dokumentasjon på at foretaket etterlevde krav til prosjektregnskap ble innhentet før aksept. Som støtte for dette har revisor vist til dokumentasjon på prosjektregnskap for 2020. Denne er opplastet i revisjonsfilen i april 2021 som er tre måneder etter at oppdraget ble aksept. Dokumentasjonen mangler informasjon om når og hvordan revisor har vurdert det mottatte materialet. I revisjonsfilen står følgende angående prosjektregnskap: *"Vi vurderer at mangler vedr. skattetrekkkonto er utbedret og prosjektregnskapet blir utbedret snart - følges opp under revisjonen."* Dette underbygger at revisors vurderinger er gjort etter at oppdraget er akseptert.

Finanstilsynet mener at manglene knyttet til aksept av oppdraget utgjør et brudd på revisorloven (1999) § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 12. Mangelfulle forsterkede kundetiltak etter hvitvaskingsloven er brudd på hvitvaskingsloven § 17.

4. Finanstilsynets vurdering av vedtak om tilbakekall av godkjenning

4.1 Vilkåret om "grov" overtredelse

Som det følger av omtalen av hjemmelen for tilbakekall i punkt 1 er det et vilkår etter revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a, at de overtredelsene som foreligger må være grove, enten alene eller sett samlet. I punkt 3 foran er de ulike overtredelsene Finanstilsynets tilsyn avdekket omtalt og vurdert. I vurderingen av grovheten av pliktbruddene har Finanstilsynet lagt til grunn at det ikke foreligger subjektive forhold av betydning for vurderingen.

Oppsummert mener Finanstilsynet at hvert av følgende pliktbrudd må anses som grovt:

- Revisor har ikke innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for vesentlige poster i årsregnskapene og har dermed avgitt revisjonsberetninger uten å ha tilstrekkelig grunnlag for sin uttalelse. For flere av disse regnskapspostene var det heller ikke planlagt revisjonshandlinger.
- Mangelfull oppfølging fra revisor av særskilt risiko.
- Det er innhentet revisjonsbevis for vesentlige regnskapsposter etter dato for revisjonsberetningen.
- Dokumentasjon av revisjonen er mangelfull.
- Revisor har ikke på en hensiktsmessig måte opparbeidet og dokumentert sin forståelse av virksomhetens art, herunder relevant sektorlovgivning, intern kontroll og IT-systemer.
- Revisjon av inntekter er ikke tilfredsstillende utført og/eller dokumentert.
- Revisjon av transaksjoner med nærstående parter er ikke tilfredsstillende utført og/eller dokumentert.
- Revisors manglende ivaretagelse av oppdragsansvaret, inkludert kvalitetssikring av revisjonen og revisjonsdokumentasjonen.
- Feil avdekket under revisjonen er ikke fulgt opp.
- Lovbrudd avdekket under revisjonen er ikke fulgt opp.
- Mangelfulle vurderinger fra revisors side av foretakenes interne kontroll, til tross for indikasjoner på svakheter.
- Vurderinger av oppdragsaksept er utført etter at revisor er registrert som foretakets revisor.
- Manglende risikoklassifisering etter hvitvaskingsloven av revisjonsklient
- Revisors manglende undersøkelse av mistenkelig transaksjon.

Pliktbrudd som Finanstilsynet ikke alene har ansett som grove, er følgende:

- Oppdragsvurderinger knyttet til aksept av nye revisjonsoppdrag, herunder oppfølging av forhold påpekt av tidligere revisor, er mangelfulle.
- For oppdrag som er nye for revisor i det kontrollerte året, er det ikke gjennomført tilstrekkelige revisjonshandlinger knyttet til revisjon av inngående balanse.
- Revisjon av andre driftskostnader og varekostnader er ikke tilfredsstillende utført og/eller dokumentert.
- Mangelfull vurdering av risiko for misligheter
- Revisor har avgitt særattestasjoner uten å ha tilstrekkelig grunnlag for sin uttalelse.
- Manglende handlinger ved vurdering av fortsatt drift, og/eller dokumentasjon knyttet til handlinger vedrørende hendelser etter balansedagen.
- Mangelfulle vurderinger knyttet til fastsettelse av vesentlighetsgrenser

Finanstilsynets vurdering er at revisors pliktbrudd oppfyller vilkåret om grovhet. Fordi pliktbruddene er så vidt mange og så alvorlige, er det uten betydning for saken om et eller flere at de pliktbruddene Finanstilsynet isolert sett har ansett som grovt, likevel ikke skulle være det. Vilkåret om at flere overtredelser til sammen er grove er uansett oppfylt.

4.2 Skikkethetsvurderingen

Det er videre et vilkår for vedtak om tilbakekall av godkjenningen at overtredelsene medfører at revisoren må anses "*uskikket*" til å være godkjent revisor.

Lovforarbeidene gir liten veiledning med tanke på hvilke forhold som skal tillegges vekt i uskikketshetsvurderingen. Finanstilsynet legger til grunn at det må vurderes konkret på bakgrunn av de feilene og manglene som er avdekket, og om revisor har forståelse for hva revisorrollen innebærer.

Finanstilsynets tilsyn dekket sentrale deler av revisjonen i sju oppdrag for ulike typer av revisjonsklienter. I alle oppdragene avdekket Finanstilsynet feil og mangler knyttet til sentrale deler av revisjonen: både akseptvurderingen, revisjonsutførelsen og avslutningen av revisjonen. Bruddene indikerer at revisor ikke har forstått viktigheten av å etterleve revisorloven og revisjonsstandardene, og ikke har ivaretatt rollen som allmennhetens tillitsperson. At revisor ikke har påsett at grunnlaget for de vurderingene som skal gjøres er forsvarlig, svekker revisors vurderinger. Dette er igjen av betydning for valget av revisjonshandlinger. Gjennom revisjonen skal revisor bidra til at den reviderte virksomheten driver innenfor gjeldende regler og gjøre styret oppmerksom blant annet på lovbrudd og vesentlige svakheter i virksomhetens internkontroll. Når revisor ikke gjør dette, svekkes ett av formålene med revisjon. Dette, sammen med at de utførte revisjonshandlingene er mangelfulle, eventuelt mangelfullt dokumentert, gjør at Finanstilsynet mener revisor må anses som uskikket i rollen som revisor.

Revisor har forklart flere av pliktbruddene med at revisjonsselskapet var i en vanskelig bemanningssituasjon og at kapasitetsproblemer gjorde det vanskelig å ivareta oppdragsansvaret. Kapasitetsproblemer fritar ikke fra plikten til å gjennomføre revisjonen i samsvar med revisorloven og dokumentere at det har skjedd. At revisor i ettertid, i sine roller som daglig leder og styreleder, har økt kapasiteten i revisjonsselskapet er uten betydning for de pliktbruddene Finanstilsynets tilsyn avdekket.

Revisors tilsvar inneholder uttalelser som indikerer at revisor ikke har tilstrekkelig forståelse av revisors rolle og både plikten til og nødvendigheten av å gjennomføre revisjonen i samsvar med revisorloven og revisjonsstandardene. Finanstilsynet viser til blant annet uttalelser som kan trekke i retning av at revisor, i revisjon av virksomheter underlagt tilsyn av Finanstilsynet, kan legge til grunn at Finanstilsynets konsesjonstildeling innebærer at Finanstilsynet har vurdert og akseptert måten virksomheten blir drevet på. Dette er ikke riktig forståelse fra revisor. Tvert imot skjerpes forventningene til revisors vurderinger ved revisjon av virksomheter som er ansett som så viktige at de er underlagt særlig sektorregelverk, herunder konsesjonsplikt og offentlig tilsyn.

Revisor har også anført at han ikke i sin revisjonspraksis har begått feil som har medført tap for noen involverte i selskapene som er revidert. Dersom pliktbrudd i revisjonen innebærer tap, kan dette være en konsekvens som kan tillegges vekt i Finanstilsynets vurdering av pliktbruddene. Fravær at konstaterte tap er uten betydning for vurderingen av lovens skikkethetskrav.

Fordi revisorer gjennom revisjonen får god innsikt i den reviderte virksomheten, har revisor en viktig rolle i bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering. Revisor har ikke hatt tilstrekkelig oppmerksomhet rettet mot pliktene etter hvitvaskingsloven og formålet med dette regelverket. At revisor ikke har oppfylt undersøkelsesplikten, som er en av revisors sentrale oppgaver for å avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, støtter opp under Finanstilsynets vurdering av at revisor må anses som uskikket.

Når Finanstilsynet skal vurdere om revisor må anses som uskikket til i fremtiden å inneha godkjenning som statsautorisert revisor, er grunnlaget for vurderingen de forholdene som er

avdekket. I denne saken har Finanstilsynet avdekket svikt på flere områder som er sentrale i revisjonsutførelsen og for revisorrollen, herunder bidrag til bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Den manglende forståelsen for revisors rolle og oppgaver gjør at Finanstilsynet etter en samlet vurdering mener at lovens vilkår om uskikkethet er oppfylt.

4.3 Finanstilsynets skjønn

Som det fremkommer foran, er vilkårene for å tilbakekalle godkjenningen som revisor til stede. Finanstilsynet *kan* derfor fatte et slikt vedtak.

I vurderingen av om det *skal* fattes vedtak om å tilbakekalle revisors godkjenning, er Finanstilsynet innforstått med at et mulig vedtak om tilbakekall er svært inngripende for den vedtaket retter seg mot. Finanstilsynet legger derfor til grunn at vedtaket må være nødvendig og forholdsmessig.

Offentlig godkjenning og tilsyn med revisorer skal støtte opp under allmennhetens tillit til revisorer og revisjonsinstituttet, og sikre at brukerne av revisjonstjenester kan legge til grunn at godkjente revisorer leverer tjenester som oppfyller faglige- og andre krav i lovgivningen. Når denne tilliten svekkes som følge av at revisor ikke overholder de reglene som gjelder for virksomheten, ivaretar ikke revisor sin rolle som allmennhetens tillitsperson. Det må da skje en avveining av hensynet til den enkelte opp mot samfunnsmessige hensyn. De samfunnsmessige hensynene vil være å hindre at det reises tvil om kvaliteten på revisjonen. For å sikre dette er det nødvendig at revisorene til enhver tid utfører revisjonsoppdragene i samsvar med revisorloven og revisjonsstandardene. For å sikre at det skjer, kan ikke revisors anførsel om at han må gis en mulighet til å justere sin praksis før vedtak om tilbakekall fattes, tillegges vekt.

At Finanstilsynet ivaretar sin tilsynsrolle, er også av sentral betydning for tilliten. Det vil være negativt for oppdragsgiverne, revisoryrket og revisjonsinstituttet om revisorer som grovt har overtrådt sentrale plikter som følger av lov eller forskrifter, fortsatt skal inneha offentlig godkjenning.

Basert på en helhetsvurdering har Finanstilsynet funnet at det både er nødvendig og forholdsmessig å fatte vedtak om tilbakekall av Deres godkjenning som statsautorisert revisor.

5. Finanstilsynets vedtak

Finanstilsynet har fattet følgende vedtak:

Med hjemmel i revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a) tilbakekalles [redacted] sin godkjenning som statsautorisert revisor.

Vedtaket settes i kraft 16. mars 2022.

Vedtaket kan påklages innen tre uker etter at det er mottatt. Klageinstans er Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker, men klagen skal sendes til Finanstilsynet, jf. forvaltningsloven §§ 28, 29 og 32. Innsyn i sakens dokumenter gis i samsvar med forvaltningsloven §§ 18 og 19. Det kan bes om utsatt iverksetting av vedtaket, jf. forvaltningsloven § 42.

For Finanstilsynet

Anne Merethe Bellamy
direktør for markedstilsyn

Anders Sanderlien Hole
seksjonssjef

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.